Літаратурная Беларусь

Выпуск №9 (133) (верасень)

КУЛЬТУРНА-АСВЕТНІЦКІ ПРАЕКТ
Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага Часу»

lit-bel.org
novychas.by

Змест

Абсалютна лагічным здаецца пытанне: а навошта патрэбны суд увогуле? Няхай бы той міліцыянт, які схапіў актывіста на мітынгу ці пікеце, і выносіў бы прысуд, калі гэты прысуд ужо вядомы. Зэканомілі б дзяржаўныя сродкі. Ну а прысутнасць адваката ў такой сітуацыі ўвогуле выглядае абсурднай.Зразумела, што размова ідзе пра стасункі ўладаў з апазіцыйна настроенай часткай грамадства. Хоць у іншых выпадках сітуацыя выглядае вельмі падобна. Навошта мяняць схему, калі гэтая цалкам задавальняе ўладу

Заява Сакратарыята ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў»

12 верасня кваліфікацыйная камісія Міністэрства юстыцыі Рэспублікі Беларусь пазбавіла адвакацкай ліцэнзіі вядомую праваабаронцу, адну з найлепшых беларускіх юрыстак Ганну Віктараўну Бахціну. У дачыненні да яе была выкарыстана фармулёўка «недастатковая прафесійная кваліфікацыя».

Сябры нашага творчага аб'яднання доўгія гады ведаюць Ганну Віктараўну як чалавека ўзорных прафесіяналізму, таленту і мужнасці. Яна годна прадстаўляла інтарэсы нашага старэйшага грамадскага аб'яднання ў працэсах Вярхоўнага суда, бліскуча адстойвала і адстойвае ў нашай краіне пастулаты праўды і справядлівасці. Дзякуючы яе адвакацкаму майстэрству і непахіснай прафесійнай пазіцыі ў 2007 годзе Саюз беларускіх пісьменнікаў, адзіны з некалькіх сотняў ліквідаваных па позве Міністэрства юстыцыі грамадскіх аб'яднанняў Беларусі, здолеў захаваць афіцыйны статус. У 2010 годзе Ганна Бахціна атрымала Ганаровую Грамату Міністэрства юстыцыі РБ за добрасумленную працу ў органах юстыцыі па абароне правоў і свабодаў грамадзян. У апошнія гады Ганна Віктараўна паспяхова вяла рэзанансныя справы Ірыны Халіп, Іллі Валавіка, Эдуарда Пальчыса.

Лічым, што пазбаўленне Ганны Бахціной права на адвакацкую практыку з'яўляецца палітычна матываваным рашэннем беларускіх уладаў, звязаным з абаронай Міраслава Лазоўскага, аднаго з ключавых фігурантаў самай гучнай палітычнай справы апошняга часу — «Справы патрыётаў».

Рашуча заклікаем Міністэрства юстыцыі перагледзець прынятае рашэнне ў дачыненні да аднаго з лепшых у нашай краіне абаронцаў правоў і свабодаў грамадзян.

Мінск, 12 верасня 2017 г.

Вінаватыя?

Адвакат — гэта асоба, прафесіяй якой з'яўляецца аказанне кваліфікаванай юрыдычнай дапамогі фізічным і юрыдычным асобам (арганізацыям), у тым ліку абарона іх інтарэсаў і правоў у судзе. А адвакатура як прафесія вядомая са старажытных часоў.

Ісапраўды, прафесія адваката вядомая з часоў старадаўняга Рыму. Вядомая як прафесія. Ну а адвакат у прынцыпе быў заўсёды. Кожны, хто нейкім чынам абараняў таго, каго судзілі, і быў адвакатам. З'яўленне адваката як прафесіі папросту стала падвышаць кваліфікацыю гэтага чалавека. Сталі з'яўляцца вядомыя адвакаты, якія абаранялі людзей лепш, чым іншыя. Зразумела, што такія абаронцы былі больш запатрабаванымі, ну і, адпаведна, больш «дарагімі». Кліент, ён жа заказчык, і быў галоўным ацэншчыкам працы адваката. Здавалася б, усё тут проста і нічога больш прыдумваць не трэба. І гэтая схема становіцца прывабнай там, дзе галоўным у судовым працэсе лічыцца пошук праўды. Там, дзе суд зацікаўлены ў рэальнай ацэнцы віны падсуднага, каб вынесці яму максімальна справядлівы вырак або апраўдаць цалкам. Менавіта там і той, хто абараняе, і той, хто абвінавачвае, на роўных спаборнічаюць у зале суда. І да самага канца невядома, хто пераможа.

А вось там, дзе вырак вядомы яшчэ да таго, як пачаўся суд, прафесія адваката становіцца цалкам непатрэбнай. Мне, як праваабаронцу, даводзілася прысутнічаць на мностве судовых працэсаў. Большасць гэта былі адміністрацыйныя справы. І, тым не менш, людзі, якія першы раз траплялі ў залу суда як абвінавачваемыя, вельмі спадзяваліся на адваката. А вось тыя, хто ўжо быў раней знаёмы са сённяшнім беларускім правасуддзем, не лічылі патрэбным губляць на адваката час і грошы.

Ну і сапраўды... У дзевяноста дзевяці адсотках выпадкаў я і мае калегі, зыходзячы са свайго ўласнага досведу, з дакладнасцю прадказвалі, як будзе закончаны працэс і які будзе вырак. Мы нават ведалі прысуд яшчэ да пачатку судовага працэсу...

У такой сітуацыі абсалютна лагічным здаецца пытанне: а навошта патрэбны суд увогуле? Няхай бы той міліцыянт, які схапіў актывіста на мітынгу ці пікеце, і выносіў бы прысуд, калі гэты прысуд ужо вядомы. Зэканомілі б дзяржаўныя сродкі. Ну а прысутнасць адваката ў такой сітуацыі ўвогуле выглядае абсурднай.

Зразумела, што размова ідзе пра стасункі ўладаў з апазіцыйна настроенай часткай грамадства. Хоць у іншых выпадках, думаю, сітуацыя выглядае вельмі падобна. Навошта мяняць схему, калі гэтая цалкам задавальняе ўладу? І калі можна папросту ігнараваць усе довады адваката, то навошта такі інстытут увогуле?!

Але ж такі інстытут ёсць. Дык навошта ён патрэбны? Адказ на гэтае пытанне прыходзіць толькі адзін: адвакат у Беларусі патрэбны выключна дзеля таго, каб мы хоць знешне нейкім чынам былі падобныя на людзей. Маўляў, у нас так, як і ў іншых краінах. Ёсць нават адвакаты.

І тут адвакат ужо набывае зусім іншае значэнне. Ён як інстытут існуе дзеля падману. Дзеля таго, каб пыл пускаць у вочы іншым. Толькі вось у такой сітуацыі трэба, каб адвакаты былі цалкам ручнымі. Цалкам залежнымі ад улады, кантралюемыя і кіруемыя ёй. Таму ў Беларусі не кліент ёсць галоўным ацэншчыкам працы адваката, а ўлада. Менавіта яна праз, прыкладам, міністэрства юстыцыі праводзіць праверку адвакатаў і прызначае пераатэстацыі.

А кваліфікацыя адваката вызначаецца зусім не колькасцю выйграных спраў. Да таго ж выявілася, што не ўсе адвакаты ў Беларусі ведаюць сваё месца. Ёсць і такія, хто вельмі сур'ёзна ставяцца да сваёй місіі і спрабуюць рэальна абараняць сваіх кліентаў, нават калі тыя — прадстаўнікі апазіцыі...

І вось ужо ідуць чарговыя і пазачарговыя пераатэстацыі. І вось ужо адмоўную атэстацыю атрымлівае вядомая адвакатка Мінскай гарадской калегіі адвакатаў Ганна Бахціна. І вось ужо ўсім зразумела, што не яна апошняя. І вось ужо Беларусь рэальна набліжаецца да таго моманту, які раней можна было ўбачыць толькі ў вельмі камедыйных фільмах, калі адвакат падымаўся і казаў пра падсуднага толькі адно слова: «Вінаваты!»

Віктар Сазонаў,
літаратар, праваабаронца,
racyja.com

«ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ» | № 9 (133) | 29 верасня 2017 | № 36 (550) Новы Час

Прэмія імя Наталлі Арсенневай

Саюз беларускіх пісьменнікаў, Беларускі ПЭН-цэнтр і Згуртаванне беларусаў свету «Бацькаўшчына» абвесцілі пра заснаванне літаратурнай Прэміі імя Наталлі Арсенневай за найлепшую кнігу паэзіі.

Прэмія заснаваная ў памяць пра знакамітую беларускую паэтэсу, зорку літаратуры Заходняй Беларусі ды беларускай эміграцыі, аўтарку знакавага верша «Магутны Божа». Пасля вайны Н. Арсеннева апынулася ў выгнанні-замежжы, дзе працягвала займацца беларускай справай, удзельнічала ў культурнай і асветніцкай дзейнасці.

Першая прэмія будзе ўручаная ўжо сёлета за кнігу паэзіі, напісаную на беларускай мове і выдадзеную ў 2016 годзе. Пераможцу вызначыць журы, у склад якога ўваходзяць Ірына Багдановіч, Лявон Баршчэўскі, Уладзімір Глазаў, Вальжына Морт і Ціхан Чарнякевіч.

Літаратурная Прэмія імя Наталлі Арсенневай заснаваная пры спрыянні Фонда культуры і адукацыі Орса-Рамана і Харытатыўнага фонда Згуртавання беларусаў Вялікай Брытаніі.

Правам намінавання на Прэмію валодаюць выдаўцы, творчыя аб'яднанні, аргкамітэт Прэміі, сябры журы і самі аўтары. На іх «ляжыць» абавязак прадставіць да 1 кастрычніка на разгляд журы Прэміі электронныя pdf-версіі выданняў і, калі кніга выходзіла ў папяровым выглядзе, два папяровыя асобнікі кніг. Папяровыя асобнікі прымаюцца па адрасе Саюза беларускіх пісьменнікаў (Мінск, вул. Кузьмы Чорнага, дом 31, офіс 906), электронныя варыянты — на адрас: paezija@gmail.com.

Сачыць за абнаўленнямі можна на старонцы Прэміі ў фэйсбуку і на сайтах арганізатараў.

Аргкамітэт прэміі

Суперкніга пра Біла з Болаю

Саюз беларускіх пісьменнікаў выпусціў унікальную дзіцячую кнігу «Суперкніга пра Біла з Болаю» пра маленькую дзяўчынку з абмежаванымі магчымасцямі.

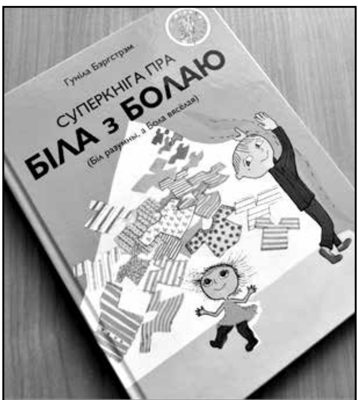

Гэта першая кніга па-беларуску, дзе пранікнёна і рэалістычна распавядаецца пра сям'ю, у якой расце незвычайнае дзіця. У хлопчыка Біла з'яўляецца маленькая сястрычка Бола — нагода для радасці, весялосці і гонару. Але час ідзе, і паступова сям'я пачынае разумець, што з Болай адбываецца нешта не тое, яна зусім не размаўляе. Кніга ў вершаванай форме распавядае пра жыццё маленькай дзяўчынкі, якая ніколі не будзе «як усе». Пра звязаныя з гэтым радасць і гора, надзею і роспач. Пра тое, наколькі мы гатовыя жыць побач з тымі, хто не падобны да нас. Але найперш гэтая кніга пра любоў і здольнасць прымаць.

«Суперкнігу пра Біла з Болаю» пераклалі на беларускую мову Надзея Кандрусевіч і Алеся Башарымава, а Андрэй Хадановіч зрабіў так, каб пераклад загучаў напоўніцу: эмацыйна і кранальна. Аповед вядзецца ад імя Біла, брата Болы, з якім чытач разам перажывае ўсю гаму пачуццяў: і шчасце, і боль, і злосць, і замілаванне. І роздум…

Аўтарка кнігі — шведская пісьменніца Гуніла Бэргстрэм. З 1971 года яна напісала каля 40 дзіцячых кніг, якія сама і праілюстравала. Яна пісала гісторыю Біла і Болы са сваёй уласнай сям'і: у яе двое дзяцей, а ў малодшай дачкі аўтызм.

Кнігі пра Біла і Болу — класіка шведскай літаратуры, яны шырока чытаюцца ў каледжах і навучальных установах. Паводле іх зняты анімацыйныя фільмы і зробленыя тэатральныя пастаноўкі. А ў 2012 годзе на кніжным кірмашы ў Гётэборгу Гуніле Бэргстрэм уручылі залаты медаль «за новы падыход у напісанні і афармленні дзіцячай кнігі з бездакорным адчуваннем дзіцячага светапогляду».

«Суперкніга пра Біла з Болаю» ўжо ў продажы…

Два юбілеі

Сёлета адзначаюцца два, хай сабе й не вельмі круглыя, юбілеі класіка польскага прыгожага пісьменства Баляслава Пруса: у жніўні споўнілася 170 гадоў ад ягонага нараджэння, а 29 верасня мінецца 130 гадоў ад пачатку першапублікацыі ягонага шэдэўра — рамана «Лялька».

Баляслаў Прус (сапраўднае: Аляксандр Главацкі, 1847–1912) нарадзіўся ў Хрубешуве пад Люблінам і рана асірацеў. Пад уплывам апекуна, старэйшага брата Леона, шаснаццацігадовы юнак далучыўся да паўстанцаў 1863 года. У баі быў паранены, патрапіў у вязніцу, але з няволі яго выкупіла цётка.

Скончыў гімназію ў Любліне і паступіў на фізіка-матэматычны факультэт Варшаўскай галоўнай школы, як іменаваўся тады Варшаўскі ўніверсітэт, але мусіў сыйсці з трэцяга курса праз матэрыяльную нястачу.

Зарабляў на жыццё разнастайнай працаю: быў гувернёрам, фабрычным рабочым, банкаўскім касірам, газетным рэпарцёрам.

Апавяданні, навелы, аповесці і раманы Баляслава Пруса з'яўляліся на старонках перыядычных выданняў, у якіх ён дэбютаваў у 1872 годзе. Адна з вяршыняў яго творчасці — культавы раман-меладрама «Лялька» — першапачаткова быў надрукаваны ў газеце «Kurier Codzienny» цягам 1887–1889 гадоў.

Раман «Лялька» — гэта меладрама на фоне эпічнай панарамы варшаўскага жыцця канца 70-х гадоў пазамінулага стагоддзя са шматлікімі рэмінісцэнцыямі з часоў нацыянальна-вызваленчых паўстанняў 1830–1831, 1848 і 1863–1864 гадоў. Сюжэт нібыта звычайны, а ў аснове яго — love story.

Дзякуючы жалезнай волі і працавітасці сын збяднелага шляхціца Станіслаў Вакульскі здолеў не толькі атрымаць універсітэцкую адукацыю, але і зрабіцца найзаможнейшым прамыслоўцам і купцом. Ён закахаўся ў збяднелую арыстакратку — Ізабэлу Ленцкую. Каханне актывізавала магутную энергію галоўнага героя, дадало яму сілы, і Вакульскі, па волі аўтара, зрабіўся такой багатай і ўплывовай асобаю, што самыя знаныя арыстакраты былі вымушаныя прымаць яго ў сваіх салонах. Ганарліўка панна Ізабэла, хоць пагарджала ім ды заставалася халоднай як парцалянавая лялька, усё ж нагадзілася выйсці за яго замуж…

Раман перавыдаваўся шмат разоў, а вось у перакладзе на беларускую мову выйшаў упершыню. Выйшаў якраз да сёлетніх Прусаўскіх юбілеяў у перастварэнні Галіны Жарко ды Міколы Хаўстовіча і ў аздабленні Міхаіла Драко ў выдавецтве Уладзіміра Сіўчыкава.

Вялікім поспехам у беларускіх гледачоў карысталася і кінаэкранізацыя (рэжысёр Войцах Хас, у галоўных ролях — Марыюш Дмахоўскі і Беата Тышкевіч) гэтага культавага твора польскага пісьменніка, а таксама аднайменны тэлевізійны серыял.

Хрысціна Сіўчыкава

Тры колеры жыцця і смерці

«Сваякі», графічны раман па аднайменным творы Васіля Быкава, выпускаўся адмыслова да дня нараджэння славутага аўтара Саюзам беларускіх пісьменнікаў. Але й без гэтай нагоды варта было чакаць падобнае выданне: Васіль Быкаў надзвычай графічны…

Калі ўявіць раскадроўку хоць якога твора Быкава, прыкладам, «Знака бяды», ці «Жоўтага пясочка», які б ні згадаўся, — вы ўбачыце цэнтральны прадмет, зазвычай сімвалічны, убачыце выразныя, быццам бы грубыя, але тым і дакладныя, рысы: твару, пейзажа, нацюрморта. Напрошваецца здагадка, што на манеру пісьма паўплываў той факт, што Быкаў меў мастацкую, хоць і незавершаную, адукацыю, а што найважней — талент графіка. Мяркуецца, што й сам ён найперш бачыў сцэну, а пасля ўжо апісваў яе. Адсюль дакладнасць, якая так уражвае, робіць тэксты Быкава сугестыўнымі, а ў спалучэнні з тэмай — гнятлівымі (не ў сэнсе заганы, вядома).

Ілюстрацыі да «Сваякоў» зрабіў Ян Жвірбля. Зрэшты, гэта кепская фармулёўка. Лепей сказаць (дый справядлівей) — намаляваў пісьмо. Перавёў твор з аднае мастацкай мовы ў іншую. Была вялікая рызыка, што атрымаецца альбо набор ілюстрацый да тэксту, а не цэласны твор, альбо нешта зусім старонняе, па матывах. Ян Жвірбля да гэтага быў вядомы, калі вы цікавіцеся графікай ці кніжнай ілюстрацыяй, работамі ў пэўным сэнсе жорсткімі. Напрыклад, у дзіцячых кнігах вы маглі бачыць персанажаў гратэскных, і калі яны мелі характар негатыўны, дык выклікалі непрыязнасць з першага погляду. У пэўным сэнсе гэтыя дзіцячыя ілюстрацыі насілі недзіцячы характар. Яны неслі ў сабе больш, чым звычайнае графічнае адлюстраванне персанажа. Мне як аднаму з чытачоў бачыцца выбар мастака надзвычай удалым. Хоць паглядзець іншыя мастацкія рашэнні датычна тых жа «Сваякоў» было б надзвычай цікава.

Галоўная заслуга Жвірблі перад тэкстам-арыгіналам — здольнасць адчуць суразмернасць чалавека і лёсу, драмы людзей і вялікай неабсяжнасці, безуважнасці прыроды. Безвыходныя сітуацыі, у якіх апынаюцца героі Быкава, таму й уражваюць так моцна, што на фоне заўжды бачныя поле, лясы, шырокае-шырокае неба… І ўсё гэта будзе існаваць без персанажа, усё застанецца на сваім месцы нават тады, калі чалавецтва зусім не стане. Як тут не згадаць, што Быкава называюць экзістэнцыялістам.

Першая ж старонка — нямая: на ёй ні слова, ні чалавека, толькі прызнак прысутнасці — дом (зноў жа, сімвалізм, калі хочаце). Аблокі плывуць, куды ім трэба. Дрэва расце. Зямля цямнее і чакае новай пары. Тут чалавеку няма месца. Адчуванне прасторы пераходзіць у трывожны стан пустаты. Псіхалагічны настрой падкрэсліваецца колерам: белым, чорным, зялёным. Прычым зялёны можна лічыць як балотным (колер ненажэрнай твані і безвыходнасці), так і вайсковым, пад колер заношанага шыняля. Вайна запоўніла ўсю прастору існавання чалавека.

Вайна (то бок, той самы брудна-зялёны) выступае фонам дыялогаў і пачуццяў герояў — сыноў і маці. Пераходзячы ад фону да героя, выключна важна сказаць колькі слоў пра эмоцыю. Як доўга працаваў мастак над героямі, мне невядома, але вынік заслугоўвае высокай ацэнкі. Асабліва — вочы. Нават прыбраўшы словы (дакладныя цытаты з Быкава, дарэчы), вы без цяжкасцяў зразумееце, што між героямі адбываецца і што адбываецца ў самім герої.

Пры гэтым разумееш: размеркаванне «колеравых плямаў» на старонках рамана найперш залежала ад законаў гармоніі, кампазіцыі. Але й пры тым дыялогі дакладна супадаюць з фонам фрагмента. Так, гнеў паліцая не толькі ў яго вачах, але ў цэмры за плячыма. Спадзяванне і наіўнасць прыглушаюць зялёны бляск у вачах маці, акаляюць яе святлом, якое насамрэч — усяго толькі чысты ліст. Знакавыя рухі, крокі адзначаюцца буйным планам. А пераломны момант — чырвоным, колерам смерці. Прычым чырвань гэтая мае градацыі: густыя крывавыя наплывы, пырскі, два штрыхі, якія на кантрасце з асноўным шэра-зялёным выглядаюць да болю ярка, чытай — жудасна, як і мусіць быць.

А ведаеце, які апошні «кадр» рамана?..

Спакойная, ціхая вёска.

А можа — пустая і мёртвая.

Мяркую, якраз гэта — красамоўная мова мастацтва, яе вербальныя здольнасці, калі можна так сказаць, — і робяць твор Яна Жвірблі менавіта графічным раманам, а не коміксам паводле тэксту Васіля Быкава.

Дый што, як не суперажыванне, робіць літаратурны твор жывым? Школьнікаў цікавіць не пабудова грэблі, але трохкутнік Ганна-Васіль-Яўхім. Новае, экспрэсіўнае аблічча «Сваякоў» як бы канцэнтруе ў сабе ўсе пачуцці, змешчаныя ў тэкставым арыгінале. А Быкаў не тое каб дужа эмацыйны. Таму найбольшы патэнцыял графічнага рамана бачыцца мне ў школах. Замест падручніка па нудным белліце варта напачатку паказаць «Сваякоў» Жвірблі.

І вядома, гэтае нешараговае выданне папоўніць зборы бібліяфілаў.

Наста Грышчук

Фота Alex Zhernosek

Узвышанец

Леаніду Дранько-Майсюку — 60

У юбілейны час майго аднакурсніка па Літаратурным інстытуце, таварыша па літаратуры і проста сябра прапаную кінаэсэ, якое было літаратурным штуршком (сцэнарыем) для стварэння дакументальнага фільма, што потым займеў канчатковую назву «Леанід Дранько-Майсюк. Бязмежнае»...

Паэт Леанід Дранько-Майсюк, бадай, як ніхто з сённяшніх беларускіх літаратараў, у сваёй іпастасі арганічны ва ўсіх жыццёвых праявах.

Нават, калі гуляе з сабачкам. Ранкам і надвячоркам, як і належыць. Здаецца, звычайная для гарадскога жыцця карціна — што тут дзіўнага? Хіба што адбываецца гэта ў Верхнім горадзе, дзе і жыве Леанід, ды на набярэжнай Свіслачы, у адметных краявідах. Але гэта знешні фон. Самае істотнае, што падчас гэтых шпацыраў ён піша вершы для Хомкі, французскага бульдога, свайго малога сябра...

Свядома ўзгадоўваў свой стыль у жыцці Леанід Дранько-Майсюк ці ўжо з падлецтва і юнацтва адчуваў сябе паэтам? Адказу адназначнага няма. Хутчэй, як бывае ў жыцці, і тое, і тое. Як не адчуваць сябе паэтам, калі ў фуфайцы, у якой ідзеш берагам Гарыні на завод у Хабішчах за два кіламетры ад Давыд-Гарадка, падшытая маці ўнутраная кішэня, дзе ляжыць часопіс «Маладосць»? Калі пасля школы працаваў на гэтым заводзіку слясарна-мантажнага інструменту ўпакоўшчыкам, часу пачытаць не было. Але неўзабаве перавёўся ў грузчыкі, у вольную хвіліну хаваўся пад лесвіцу і чытаў «Маладосць» ды беларускія кнігі.

А тут ужо і верш надрукаваны ў «Чырвонай змене», і перспектыва вучыцца ў Літаратурным інстытуце ў Маскве з дабраслаўлення Лідзіі Абухавай, рускай пісьменніцы з Давыд-Гарадка. Дарэчы, якраз яна сказала юнаку: «Лёня! Толькі пішыце па-беларуску!» Як не расправіць плечы?

Па сканчэнні вучобы ў Літінстытуце, якое адбылося пасля службы ў войску, Леанід пабраўся шлюбам з Вольгай, дачкой Валянціны Шчадрыной, празаіка, прыхільніцы і перакладчыцы беларускай літаратуры. Але застацца ў Маскве нават думкі не было. І Вольга ні кроплі не сумнявалася, што трэба ехаць у Беларусь. Больш таго, іхняга сына Васіля яна нараджала не ў Мінску, дзе жылі, а на радзіме мужа. Так і стаіць у пашпарце ў менчука Васіля месца нараджэння: Давыд-Гарадок.

Каханая жонка, сын. Але ў нейкі момант з'яўляюцца вершы для А. Іх напісана шмат, калі быць дакладным, шэсцьдзясят два. Цэлая кніга, уступ да якой — невялікі празаічны тэкст «Інтрадукцыя».

...Я жыву поўным жыццём тады, калі з'яўляецца жанчына...

Хто ж такая гэтая загадкавая А? Жанчына-абстракцыя ці рэальны персанаж? Дранько-Майсюк як сапраўдны паэт ёсць і містыфікатарам, але ж дыму без агню не бывае. Мо цяпер (гадоў то прайшло!) і прыадкрыецца таямніца, але відавочна адно — праспяваны магутны гімн каханню.

У свой час сталася неспадзяванкай дэкларацыя Дранько-Майсюка аб тым, што вершы можна пісаць толькі да сарака гадоў. Бо смак віна ўжо не той, і ад цыгарэты няма задавальнення, але, галоўнае, позірк жанчыны хвалюе не так, як раней. Ён сапраўды так думаў, і пэўны час вершаў не пісаў, але жыццё паставіла на сваё. Яно вышэй і больш справядлівае за нашыя разважлівыя заключэнні, асабліва для паэта. Немагчыма ім стаць у нейкі пэўны момант, немагчыма і перастаць ім быць.

Тым больш перастаць быць паэтам, калі ты жывеш на вуліцы Першага пацалунку. Насамрэч вуліца гэтая называецца вельмі празаічна і прыкра-архаічна: Леніна. Але ўсё падуладна паэту, вуліцу перайменаваць не самае складанае...

Ёсць у паэта самы любімы куточак — Паўночны завулак.

«Вельмі люблю Мінск, люблю блукаць па мінскіх завулках. Непадалёку ад Тэатра музкамедыі ёсць мой любімы Паўночны завулак. Дарэчы, незамужнім дзяўчатам магу параіць жыццёва неабходны маршрут — з вуліцы Сухой выйдзіце праз лагчыну да Транспартнага завулка. Там на ўзвышшы па-над Нямігай стаіць дом з верандай і бярозай. Адтуль адкрываецца прыгожы краявід на Тэатр музычнай камедыі. Калі дужа хочацца выйсці замуж, дачакайцеся таго часу, калі на тэатр упадуць зоркі ў выглядзе фіялетавых вішань. І ўжо заўтра вы сустрэнецеся са сваім жаніхом!»

А ў паэта Дранько-Майсюка Паўночны завулак стаў месцам сустрэч са спадарыняй Эл. Ад гэтых сустрэч нарадзіўся «Нервовы раман». І ўвогуле, цэлая «Кніга для спадарыні Эл». Зноў жа, таямніца. Былі вершы для А, цяпер спадарыня Эл. Чарговая паэтычная містыфікацыя ці водгулле рэальнага сюжэта? Адно зразумела, як сцвярджае сам пісьменнік:

«Вочы бачаць тое, што ёсць, а душы, як і заўсёды, хочацца большага, таму паэзія шукае ў рэчаіснасці свой нерэчаісны змест...»

Ужо больш дзесяці гадоў Леанід Дранько-Майсюк афіцыйна нідзе не працуе, жыве літаратурнай работай. На вольным хлебе, як гавораць. Неад'емным складнікам такога жыцця з'яўляюцца творчыя сустрэчы паэта з чытачамі. Якраз тут можна пачуць вершы ў выкананні аўтара (калі не лічыць прачытанае адзінаму слухачу Хомку). Але галоўны момант тут — аўтографы прыхільнікам (больш прыхільніцам) яго паэзіі. У гэтым сэнсе паэт не мае сабе роўных. Ніводзін аўтограф (а іх бывае некалькі дзясяткаў пасля сустрэчы) не паўтараецца, шмат рыфмаваных. Уявіце, як прыемна такое чалавеку, пасля гэтага нязмушана палюбіш беларускую літаратуру. Унікальная з'ява. Да прыкладу, аўтографы Уладзіміру Марозу:

«Валодзечка, з табою мы
Не згубім лёгкага дыхання
Сярод вясны, сярод зімы,
Сярод віна, сярод кахання»
(у кнізе «Тут», 1990);

«Валодзечка! Ва ўсе часы
Нам будзе мроіцца і сніцца:
Дзявочай чыстае красы
Нас не пакіне таямніца»
(у кнізе «Проза радости», 1991);

«Валозя родны, дарагі!
Будзь першы скрозь, а не другі!»
(у кнізе «Анёлак і я», 2009).

І, нарэшце, у апошняй па часе «Кнізе для спадарыні Эл» (2012):

«У творчасці Мароза Ўладзіміра,
Прызнаюся, заўважыў я даўно:
Ў ягоных фільмах не сціхае ліра,
А ў вершах майго сябра Ўладзіміра
Заўсёды бачу яркае кіно!»

...Як гаварыў Міхась Стральцоў, кожнаму прыстойнаму паэту не зашкодзіла б кніга прыстойнай прозы. Леанід Дранько-Майсюк піша і прозу, як і належыць класічнаму пісьменніку-ўзвышанцу. Адзін з калегаў-літаратараў назваў апавяданне «Анёлак і я» найлепшым у беларускай літаратуры. Сапраўды, гэта вельмі шчымлівы твор, дзе хлопчык ловіць у Іслачы стронгу. І верыць, што калі зловіць рыбіну, то вернецца яго маці, якая з'ехала недзе за мяжу. Каб спраўдзілася нясцерпнае чаканне хлопчыка, аўтар апавядання запускае ў раку хлебных рыбак. Зразумела, рыбкі з мякіша не плаваюць, але тут яны паплылі, хлопчык злавіў рыбу, і маці вярнулася. Зразумела, гэта толькі фабула, а само апавяданне вельмі сумна-шчымлівае, нягледзячы на шчаслівы канец...

Але не варта заставацца ў мінулым, жыццё не спыняецца, нават калі некаторыя матэрыяльныя знакі яго знікаюць. Іншыя наадварот — узнаўляюцца. І матэрыяльна, і духоўна. Як родная беларусам Вільня. Леанід Дранько-Майсюк лічыць, што Вільня з'яўляецца працягам духоўнага жыцця кожнага сапраўднага беларускага пісьменніка. Таму невыпадкова, што ўжо цягам некалькіх гадоў ён ездзіць у нашу старадаўнюю сталіцу, нястомна працуе ў архівах. Вынікам будзе кніга «У Вільні і больш нідзе», шмат раздзелаў з якой ужо надрукавана ў часопісах і газетах. Гэта дакументальна-эсэістычная проза аб дваццатых гадах мінулага стагоддзя, аб выбітных дзеячах беларушчыны.

Аб Вільні Леанід гаворыць захоплена. Вось адзін з куточкаў старога горада. Прачысценскі сабор, найстарэйшы праваслаўны храм. Насупраць — дом, дзе жыў Рыгор Шырма, і шыльда памятная вісіць. Шырма даў грошы на першую кнігу Максіма Танка «На этапах». Далей — касцёл Святога Міхала, пабудаваны Львом Сапегам, дзе ён і пахаваны. Помнік Міцкевічу, знакаміты касцёл Святой Ганны. Здаецца, вядома ўсё. Але тут жа нечаканы нюанс: у вежах касцёла побач са Святой Ганнай рабочыя перахоўвалі частку накладу канфіскаванай польскімі ўладамі кнігі «На этапах». І адразу ты робішся далучаным да яшчэ адной таямніцы беларускай Вільні.

Леанід Васільевіч часта згадвае «Узвышша», літаратурнае аб'яднанне ў савецкім Менску. Лічыць, што ад яго пайшла ўся беларуская літаратура — ад Уладзіміра Дубоўкі, Кузьмы Чорнага... Сам вучыцца ў класікаў. У прыватнасці, і таму, каб узбагачаць беларускую літаратурную мову, уводзіць новыя словы. Мала хто ведае, што Дубоўкавы і Глебкавы «мілагучны», «мэтазгодны», «адлюстраваць», «дабрабыт», «цемрашальства», «навучэнец» у свой час былі наватворамі. Будзем спадзявацца, што і словы Дранько-Майсюка «далькажык» (мабільны тэлефон), «асветар» (кампутар), «словасвет» (інтэрнэт), «выхо́д» (прынтар) стануць з часам шырока ўжыванымі. Аб гэтым у яго і верш — «Хвалебная песня новасловам».

Шкада адно, што па далькажыку не затэлефануеш бацькам у Давыд-Гарадок — няма іх ужо на гэтым свеце. Толькі родныя магілы на могілках, радзінны дом ды родны гарадок, якому аддадзена даніна тэкстам і дакументальным фільмам "Горад Боны і Давыда». Мястэчка сапраўды адметнае, непаўторнае, аб кожным куточку горада паэт можа распавядаць падоўгу. Жыццё не спыняецца, але постаць паэта на могілках, на гарадоцкіх вулках самотная.

Не саб'ецца шчымлівы настрой нават яркай песняй «Полька беларуская». Тэкстаў песень Леанід Дранько-Майсюк напісаў шмат. Але згаданая — самая вядомая.

«Чуў у Мінску, Маладзечна, Брэсце... На гармоніку ў вёсках людзі граюць яе на вяселлях... Калі чытаю «Польку беларускую», як верш, то слухачы здзіўляюцца: «Гэта вы напісалі?» Новую кнігу, у якой сабраў песенныя вершы, я так і назваў — «Полька беларуская». Мне хочацца, каб людзі больш ведалі маю кнігу «Стомленасць Парыжам», аднак жа больш ведаюць «Польку беларускую»!»

О, гэтая стомленасць Парыжам! Твор з такой назвай Дранько-Майсюка выклікаў у свой час у літаратурнай грамадскасці вялікі розгалас. Гэта роздум аб творчым шляху, аб наканаванасці лёсу, аб пошуках высокіх сэнсаў. Адным з галоўных персанажаў эгаэсэ быў французскі паэт з беларускімі каранямі Гіём Апалінэр (маці яго з роду Кастравіцкіх). Кожны свой парыжскі дзень Леанід прыходзіў у невялія прысады каля абацтва, дзе стаяў помнік Апалінэру работы яго сябра Пабла Пікаса. Тэкст пісаўся ўжо ў Мінску, і трэба было знайсці нечаканы фінал. Пісьменнік прыдумаў, што ў апошні прыход помніка Апалінэру на месцы не было — яго скралі! Але самае дзіўнае, што творчая фантазія аказалася прарочай. Калі праз амаль дзесяць гадоў Дранько-Майсюк зноў трапіў у Парыж, помніка Апалінэру сапраўды не было, знік (мо і сапраўды скралі на каляровы метал). А нядаўна адзін яго калега, які быў у Парыжы, засведчыў, што помнік зноў стаіць на сваім месцы. Дзіўная гісторыя, якую наўмысна не прыдумаеш, якая дае нечаканую сюжэтную лінію. Але справа не толькі ў помніку. Леанід Дранько-Майсюк лічыць, што кожны паэт павінен пабываць у Парыжы. Яшчэ парадаксальна лічыць (аб гэтым таксама напісана эсэ), што Еўропа — гэта не стары свет, як мы звыкла думаем. Наадварот, яна ёсць маладосцю свету. І мае на гэты конт свае аргументы.

Парыжскі эпізод зачэпіць сваім крылом «Полька беларуская» — і гэта ўсё будзе ў суладдзі, як арганічная ў розных праяўленнях асоба паэта Леаніда Дранько-Майсюка...

Уладзімір Мароз

Дзед і ўнук

Вінцэсь МУДРОЎ

Янка Дудок, шасцідзесяцігадовы дзіцячы пісьменнік, сядзеў на канапе і глядзеў на кніжную паліцу. А калі казаць больш дакладна — на невялічкі, у палец даўжынёй, шыхт напісаных ім кніг. Кнігі стаялі на самым прыметным месцы, — паміж зборам твораў Дастаеўскага і чатырохтомнікам Біянкі, — і на тле брудна-зялёных тамоў лагодзілі вока сваімі рознакаляровымі карэньчыкамі. Пісьменнік, аднак, глядзеў на тыя карэньчыкі з пакутай і нават з прыкрасцю.

Амаль трыццаць гадоў урабляў Янка Дудок айчынную літаратурную ніву. Быў час, калі ягонае прозвішча — у справаздачным пераліку — згадвалі старшыні пісьменніцкага звязу, калі творчасць ягоную аналізавалі прафесійныя крытыкі, а дырэктаркі дзіцячых бібліятэк пісалі яму, ад імя юных чытачоў, лісты падзякі за тую асалоду, якую зазналі, чытаючы напісаную ім кніжку, а ў апошніх радках выказвалі спадзяванне, што пісьменнік яшчэ парадуе аматараў роднага слова новымі таленавітымі творамі. «Ды хопіць ужо вам, далібог», — з робленым дакорам і з ноткамі шчасця ў голасе прамаўляў Янка Дудок, прабягаючы вачыма эпістолі. І хаця ў душы адчуваў, што шкаляры яго наўрад ці чытаюць, аднак атрымліваць такія лісты, хай і напісаныя па абавязку службы, было прыемна. Магчыма, Янка і да гэтай пары ўрабляў літаратурную ніву, але тут пачалася славутая Перабудова, а разам з ёю скончылася ўсё тое, што было дарагім пісьменніцкаму сэрцу: і ганарары, і пуцёўкі ў пісьменніцкі Дом адпачынку, і калектыўныя п'янкі, якія называліся выязнымі паседжаннямі Бюро прапаганды мастацкай літаратуры.

Янка Дудок ужо даўно нічога не пісаў, але зрэдзьчасу, прыкладна два разы на год, небараку апаноўваў пісьменніцкі сверб. Сэрца пачынала парывіста біцца, дрыготкія рукі шукалі асадку, а ў галаве нараджаліся новыя сюжэты ды мастацкія вобразы. І тады ён сядаў за стол (кампутарам карыстацца так і не навучыўся), колькі часу сядзеў у рашучай паставе, маракуючы — што б такое напісаць, — нарэшце, па прыкладзе Уладзімера Караткевіча, поўніў наліўную асадку чорным атрамантам і пазначаў старонку крэйдавай паперы сваім імем ды прозвішчам. На гэтым творчае натхненне згасала, і творца, скамячыўшы ліст, з цяжкім уздыхам, а бывала і са стогнам, плюхаўся на канапу, уключаў тэлевізар і з гіморай агіды на твары глядзеў перадачу «Клуб рэдактараў» альбо шоу Леаніда Закашанскага.

Акурат гадзіну таму Янку Дудку прынеслі першую пенсію, і пералічыўшы тры разы запар цупкія, навылёт прапахлыя друкарскай фарбай дэнамінаваныя грошы, дзіцячы пісьменнік фізічна адчуў, як на душу легла свінцова-шызая хмара. «Ці можна пражыць на такую пенсію?» — прашаптаў навaспечаны пенсіянер, вымольна зірнуў на жонку, і тая, нічога не сказаўшы, пайшла на кухню гатаваць абед.

Трэба, аднак, сказаць, што творца да гэтага часу працаваў: вартаваў цэглу ды іншыя матэрыялы на будаўніцтве офіса «Аграпрамбанка». Уладкаваў яго на працу калега — пісьменнік-публіцыст Здзіслаў Бубовіч. Той ужо пяць гадоў як перакваліфікаваўся з публіцыстаў у вартаўнікі.

І вось, калі Янка Дудок глядзеў на кніжную паліцу, з ім здарыўся чарговы творчы прыпадак. Аднак гэтым разам ён не мармытаў пад нос: «Я ім такога напішу, што ўсім млосна стане», не поўніў асадку чорным атрамантам і нават не сядаў за стол. Пісьменнік узлез на ўслон, адчыніў антрэсоль і стаў выцягваць адтуль тоўстыя, з ладным слоем пылу, тэчкі са сваімі чарнавікамі ды недапісанымі творамі. Антрэсоль месцілася пад самай столлю, і нечакана на галаву творцы пасыпаліся ўсе шэсць тамоў даведніка «Беларускія пісьменнікі». Даведнік на верхатуру, употай ад мужа, усперла жонка. Мела такую паганую звычку: выцягваць кніжкі з паліцаў і распіхваць па цёмных кутах, наракаючы, што ад кніжнага пылу яна нажыла хваробу бронхаў.

— І калі ўжо выкінеш свой хломазд! — выдыхнула жонка, прачыніўшы кухонныя дзверы, і муж мацюкнуўся ў адказ.

Шосты, самы важкі том, патрапіў дакладна ў цемя і злёгку аглушыў Янку. Ці не таму творчае натхненне адразу ж згасла, да таго ж тасёмкі пыльнай тэчкі ніяк не развязваліся, і творца ўзяўся развязваць іх шасцю ацалелымі зубамі.

У першай тэчцы месціўся рукапіс аповесці пра піянера-героя. Некалькі старонак — там якраз апісвалася, як піянер-герой шпурляў у гітлераўцаў гранату, — былі перакрэслены сінім андрэеўскім крыжам. Прычым, там-сям на перакрыжаванні аловак прадзёр паперу.

...Аповесць пра піянера-героя была свойчас напісаная і аднесеная ў рэдакцыю, але тут, як на грэх, з творчай камандзіроўкі вярнуўся Здзіслаў Бубовіч. Калега наведаў якраз тыя мясціны, дзе піянер падарваў апошняй гранатай сябе і зграю гітлераўцаў. Ну і пачуў ад мясцовых, што хлопец той ніякіх немцаў не ўзрываў. Папросту нёс у атрад, на пару з дзедам, каністру самагонкі, пачаў, падпіты, выцягваць з кішэні гранату і выпадкова тузануў за чаку. А тут на «У-2» маскоўскі журналіст прыляцеў. Ён і прыдумаў гісторыю з апошняй гранатай. У Бубовіча язык без клею меле: адразу ж распавёў пра тое ў рэдакцыі. У выніку замоўленую і начыста перадрукаваную аповесць рашуча перакрэслілі. Яны з Бубовічам потым, у фае Дома пісьменнікаў, горача пагаманілі. Ледзь не пабіліся. Здзіслаў, у якасці кампенсацыі, уладкаваў яго ў Бюро прапаганды мастацкай літаратуры. Балазе тады месца вызвалілася: аднаго з чальцоў белая гарачка скруціла.

...Пісьменнік чхнуў і паволі, з суворым выглядам, падзёр на шматкі апошнюю старонку аповесці, а астатнія ціха зляцелі на падлогу. Пальцы падхапілі яшчэ адну, куды больш тоўстую і пыльную тэчку, пазначаную размашыстым надпісам «Вартавыя граніцы». Гэта была яшчэ адна аповесць — пра тое, як піянеры лавілі іншаземных шпігуноў, — і ў гэты момант у кватэру пазванілі.

— Ваня прыйшоў! — крыкнуў пісьменнік.

Гэткім часам да іх заходзіў трынаццацігадовы ўнук, які жыў на суседняй вуліцы і пасля школы завітваў на абед.

— Якраз крупнік паспеў, — прамовіла ад парога жонка, грукуючы дзвярыма.

Унук, не распранаючыся, з насунутым на лабешнік капюшонам курткі, стаў пасярод калідора. У руцэ Ваня трымаў нейкую пляскатую штуковіну, а твар быў асветлены злавесным фіялетавым святлом.

— Чаму не здароўкаешся? — спытаў дзед, і ўнук, не адрываючы вачэй ад штуковіны, няўважна кіўнуў.

— Што там у цябе? — пісьменнік з крэканнем злез з услона.

— Ты што, дзед, не бачыш? Айфон!

— Бачу, што айфон, — буркнуў дзед, хаця і не надта ўяўляў — чым той айфон розніцца ад мабільніка. — Бацька, відаць, прывёз? — Зяць уж другі год працаваў будаўніком у Маскве і надоечы прыехаў на пабыўку.

— Давай, дзетухна, распранайся. Ды есці ідзі, — падала голас бабуля, і ўнук, перахапіўшы айфон з рукі на руку, з неахвотаю скінуў куртку.

— І што ты там усё пальцам тыцкаеш? — у голасе дзедавым з'явіліся ноткі незадаволенасці.

— «Змаганне з цмокамі-2», — паведаміў унук, і твар ягоны пазначыла злавесная чырвань. — Цмок, відаць, дыхнуў агнём з усіх трох пашчаў.

— І доўга будзеш змагацца з тымі цмокамі?

— На трэці ўзровень перайшоў.

Дзед дакорліва паківаў галавой.

— А колькі ўсяго ўзроўняў?

Унук адказаў не адразу. Хвіліну засяроджана вадзіў пальцам па айфоне — відаць, узніклі цяжкасці ў змаганні з пачварамі, — нарэшце гучна выпаліў:

— Дванаццаць!

— Так цэлы дзень і будзеш пальцам тыцкаць? Ты хаця б кніжку якую прачытаў, — ужо з абурэннем прамовіў дзед.

— Што ты прычапіўся да ўнука? Сам чытай свае кніжкі. Усё жыццё мне імі атруціў, — з нервовай дрыготкай у голасе прамовіла жонка і ўжо лагодным тонам дадала: — Пайшлі, унучак, абедаць. Астыла ўсё.

...На кухні мерна бразгала лыжка аб талерку і чулася нетаропкая гамонка.

— Колькі ж каштуе гэтая твая цацка? — пыталася бабуля.

Унук не адказаў. Відаць, моўчкі таргануў плечукамі.

— А для чаго яна наогул патрэбная? У гулі гуляць?

— Бабуля! — унук вытрымаў дакорлівую паўзу. — Тут процьма розных функцый. Ну, напрыклад... — замоўк, і ў тую ж хвіліну ў пакоі заспяваў мабільны тэлефон.

Дудку даўно ніхто не званіў, таму ён імпэтна падхапіўся з фатэля, пабег, ляпаючы заднікамі пантофляў, да тэлефона і, керхануўшы, пастаўленым голасам выдыхнуў: — Алё-о!

— Дзядуля, гэта я, Ваня! — пачуўся адначас з кухні і з мабільніка вясёлы ўнукаў голас.

Дзядуля ціха вылаяўся, плюхнуўся ў фатэль і зноў утаропіўся ў шыхт рознакаляровых карэньчыкаў. Ягоны калега, Здзіслаў Бубовіч, яшчэ летась вынес з хаты сваю хатнюю бібліятэку. Казаў, адразу дыхаць лягчэй стала. Ды і не ён адзін вынес. Ідучы па дварах каля смеццевых кантэйнераў, Янка Дудок часцяком бачыў звязаныя аборкай стосы кніг. Аднойчы нават пацікавіўся — якую літаратуру людзі выносяць з хат. Першай кнігай мятровай даўжыні стоса быў раман «Майстар і Маргарыта». «Вось табе і маеш», — з уздыхам падумаў тады дзіцячы пісьменнік, згадаўшы, як у сярэдзіне сямідзясятых атрымаў на ноч той раман. Нават не кніжку, а размытыя, перазнятыя на капіравальнай машыне «Эра» лісткі.

— Давай, бабуля, я цябе сфатаграфую, — выгукнуў, сёрбаючы крупнік, унук.

— Я, Ваня, не прыбраная. Ты лепш, — голас жончын пракудліва пацішэў, — дзеда здымі... на чарговы зборнік.

Пісьменнік аддзьмуўся, хацеў быў размяць астэахандрозную спіну, ды тут жа знерухомеў ад зыркай успышкі: унук сфатаграфаваў яго на айфон.

— Зірні, дзед, на сябе!

Дзед глянуў на экран і сам сябе не пазнаў. На яго глядзеў стары корч з шызым носам, заплюшчанымі вачыма і пляшывай галавой, на якой кусціліся рэшткі сівых валасоў.

— Ты, Ваня... гэта... выдалі здымак. Тут я не вельмі ўдала атрымаўся, — прамармытаў дзед, прылашчваючы рэшткі валасоў на галаве і разглядаючы з усіх бакоў айфон.

Штуковіна была прыемная навобмацак і, як ні дзіўна, даволі лёгкай.

— Ну а ёсць тут... — пісьменнік прымружыў вочы, маракуючы — чым бы азадачыць штуковіну, — ...ёсць тут радыё?

— Вядома, ёсць. Навушнікі падключаеш ды слухаеш...

Унук падхапіў айфон.

— А ў цябе, дзед, у дзяцінстве было радыё?

Пісьменнік, пачуўшы такое, напачатку спахмурнеў, але нечакана ў вачах бліснулі гарэзлівыя 087іскры.

— Было! Зараз яго пакажу!

Дудок з дзіўным для яго імпэтам кінуўся ў спальню.

— Слухай, у нас не захавалася драўляная шпуля ад нітак? — запытаўся ў жонкі, якая якраз сядала да швейнай машынкі.

— Іх ужо даўно не выпускаюць. Але адна, здаецца, захавалася, — паведаміла жонка, порпаючыся ў швейным бардачку.

Схапіўшы шпулю і доўгую нітку, пісьменнік пабег на кухню, знайшоў пустую пушку запалак, прабіў у ёй відэльцам дзірку. Пусціўшы канец ніткі ў дзірку, ён прывязаў з адваротнага боку запалку, а другім канцом ніткі перахапіў шпулю няшчыльнай пятлёй.

— Усё, Ваня, гатова. Мы гэтую штуку «радзівам» называлі. Прыцісні пушку да вуха і слухай.

Дзед нацягнуў нітку, стаў круціць пальцамі шпулю.

— Ну, чутна што?

Унук няўцямна закапыліў вусну.

— А ну, дай я паслухаю, а ты шпулю круці.

У дзяцінстве пустая пушка адзывалася гучным трэскам, а тут толькі ціха шамацела.

— Зразумела, — прамармытаў пісьменнік, не адрываючы пушку ад вуха. — Раней іх са шпону рабілі, таму і добры быў рэзананс. А цяпер з кардону робяць. Таму нічога і не чуваць, — дзед з пакутаю ўздыхнуў. — І этыкеткі былі прыгожыя. Я іх, дарэчы, збіраў. І дагэтуль памятаю запалкавыя фабрыкі, — дзедаў голас прыкметна пажвавеў, — «Пралетарскі Сцяг», горад Чудава, «Гігант», горад Калуга, «Перамога», горад Ніжні Ломаў, Балабанаўская эксперыментальная запалкавая фабрыка...

Пералік спыніла жонка. Убачыўшы, што муж прыціскае да вуха пушку запалак, спрабуючы там нешта пачуць, яна з інтанацыяй панікі вымавіла:

— Зусім стары здзяцінеў.

— А ў цябе, бабуля, было радыё? — запытаў унук.

— Якое там радыё... у нас электрычнасць з'явілася, калі я ў трэці клас пайшла.

— А ў вас што... і інтэрнэту не было? — цяпер ужо з інтанацыяй панікі выгукнуў унук.

Дзед з бабай пераглянуліся.

— Хрушчоў у пушку ад запалак напхаем і слухаем, як яны шкрабаюць. Вось гэта мы «радзівам» і называлі. Маці, памятаю, паглядзіць і жартам пытаецца: «Ну што там кажуць? Новага касманаўта не запусцілі?»

Журлівая ўсмешка збегла з бабіных вуснаў.

— А чаго ты тут папер накідаў? Ці не збіраешся свой хломазд выносіць?

Янка Дудок адчуў раптам лёгкую млосць, і ў яго задрыжэлі рукі. Ён паглядзеў на перакрыжаваную сінім алоўкам старонку, і ў яго ўзнікла палкае жаданне перакрэсліць, — вось так, тлустым крыжам, — усё сваё мінулае жыццё. Пісьменнік падняўся, адсунуў убок жонку, якая стаяла ў пройме дзвярэй, і палез у кладоўку. Доўга там порпаўся, нарэшце выцягнуў вялізны поліэтыленавы мех і рушыў да кніжных паліц.

Першымі ў мех паляцелі дзіцячыя кніжкі, якія ён калісьці напісаў.

— Божухна, нарэшце! — са стогнам прамовіла жонка. — Колькі ж можна дыхаць гэтым пылам?

— Ды памаўчы ты... — не павярнуўшы галавы, азваўся пісьменнік.

Тым часам унук усяго гэтага не чуў і не бачыў. Разявіўшы рот, ён ціснуў пальцам на айфон, спрабуючы знішчыць трохгаловага базылішка, які ляцеў над зямлёй і пякельным агнём пляжыў наваколле.

Іржа
Паэма-гратэск

Юрка ГОЛУБ

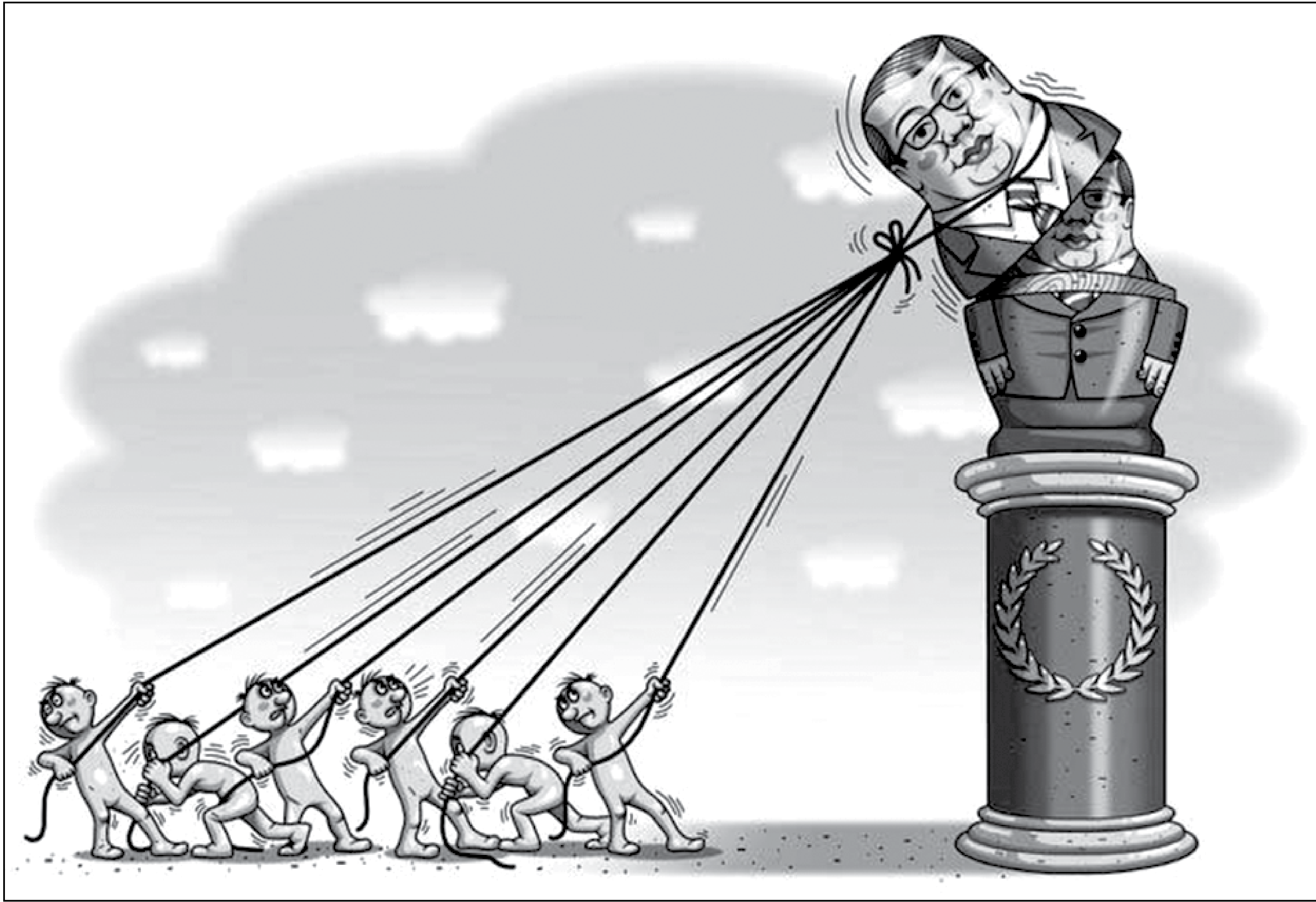

Малюнак www.wordpress.com

Пралог

Яшчэ не зведалі галечы,
Хапала чараў і чарніл,
А светлай памяці Гілевіч,
Іржы агучваў вырак, Ніл.

Паэт, вучоны і аратар
Яшчэ і ў «Сказе пра... Гару»
Ён праўду нёс, як нёс араты,
Або вышэй бяры — Пярун!

Іржа за жабры мову брала:
Як не пад'южвалі знарок.
А кодла ў мовы неба крала
Маўляў, а наша хата з краю,
І не ў пашане быў прарок.

Не дзезерцір. Дабраахвотнік!
Да мовы скурай прыкіпеў.
Са словаў складваў ён дрывотню:
Агонь з яе — іржы капец!

Шкада, што нешта не збылося,
А тое трапіла ў затор...
Вось так па шчэбню ходзіць босы,
Пакуль падэшвы не працёр.

У нас крадуць усё з размахам:
І што ляжыць, і што плыве.
Тады ж дае зладзюга маху,
Калі без клёпкі ў галаве.

Але агулам сцібрыць мову? —
Які б знайшоўся б тарбахват?!
А тая торба — мабыць, змова?
Народ у змове вінават!

І гэты тэзіс бонзы неслі
Да ўсёй грамадскасці вакол.
Асіну выбралі, каб цеслям
Часаць з яе вядомы кол.

Званары

Зляталі з неба зоркі чохам
І парушалі тым ліміт.
Набілі з коптурам панчоху
І атэіст, і варажбіт.

Сядзяць, як ворагі карупцый,
Худы маёр і тоўсты зэк.
І толькі піянеру руніць
Падкінуць зернятка ў сусек.

На скрыжаванні спрэчак Пленум
Зладзеям морды надзіраў.
Махаў з трыбуны Бос паленам,
А Цэрбер зіркаў пры дзвярах.

— Панове! Будзем з аптымізмам
Ганяць блыху, знішчаць смурод! —
Крычаў прысутным ростам з мізэр,
Але груваскі Калаўрот.

— Куды табе з авальным брухам
Угнацца следам за блыхой! —
Аспрэчыў Дзед і рэзкім рухам
Пачэсна рыпнуў на спакой.

— Выдатна! — Пляснуліся ладкі
Сукенкі з вольным дэкальтэ. —
Навошта мне пячы аладкі
(На іх, нябось, з вас кожны падкі!)
Я зачыняю свой вертэп!

Ускочыў Коцік (ён рэдактар):
— А на храна змагацца тут?!
Вось нашрайбуем па трактату,
З трактатам выскачым на тракты,
Панішчым такты і кантракты,
Пасядзем на траскучы трактар —
І бац! Карупцыі капут!

Службіст адвечны пры Мамоне,
Прамовіў Творца спадцішка:
— Карупцыя... Бадай... Адмоўна...
Ды ў нас жа тонкая кішка...

Прыняў спрасонку за зняваґу
Прамоўцы слоўны вінегрэт,
Узняў свой водгук, як стальвагу,
І залу Ёлупень агрэў.

— Такім, як Творца, ахламонам
Даваць бы выспятка пад зад!
Яны ж — хаўруснікі Мамоны,
І з ёй ім разам адпаўзаць!

Ды з крэктам рэкнуў мондры Саўка.
Найначай Гомля прадстаўнік:
— Была б карупцыі падстаўка,
Калі б рубель раптоўна знік!

Дуэтам тэзіс падтрымалі
Вінцук з Прынук і Ян з Ашмян:
— Даўно мы хабар не каралі —
Круты на тое маем план.

Заткнуў бы вушы свенты Езус:
Ён свет ахвярна ратаваў.
Тым планам «гомо грандыёзус»
Не толькі б нары шліфаваў!

— Зусім забыліся пра дзевак! —
Паддзыгнуў Жвавы, нібы ртуць. —
Яны ж бандзюгаў без прыпевак
За ноч да ніткі абдзяруць!

Змікіціў тут і госць партэра —
У чым загвоздка — Генерал.
Маўляў, ратуюць свет гетэры
За адпаведны ганарар.

Убок адсунуцца салдаты:
Што возьмеш сёння з маладых...
І Генерал (ці не паддаты?)
Слязу пусціў амаль услых.

Злачынцы

Тым часам плакала й прырода
І нёс зямляча цэркі груз.
«Зварот дактрыны для народа»
Прыняў карупцый прафсаюз.

У пункце «А» — даўжэзны пропуск.
У пункце «Б» — задачаў лес.
У пункце «В» — звычайна: «Просім...»
У пукце «Г» — «Да нас не лезь!»

На сходзе экстра-прафсаюза
Сябе маркотна пачуваў
Вунь той, сілком пасланы Музай —
Цярпі цяпер сярод пачвар.

Ён выняў зношаны нататнік
І дробным почыркам адбіў:
«Жыву, братове, дзень астатні,
Бо веру ў ісціну згубіў».

PS паставіў і дабавіў:
«Усё адно куды сыйсці —
Туды, дзе з Музай ночку бавіў,
Ці рыбку вудзіў у трысці...»

І палічыў, што склаў тэстамент:
А ты, паскудны часе, згінь!
Тут зала, як адзін, паўстала, —
Ваяцкі заспявала гімн.

«Жыцця хаўрусы — нашы планы.
І мы — бы цвёрды маналіт!
Як самабранкі, нам паляны
Накрые веку нампаліт.

Стаяць уверссе страху хмары,
Ды з намі час, за намі газ.
Па нафце пасвяцца пажары,
А наш пажар даўно пагас.

Зачысцім мы краіны куфры,
Адчынім свой «Таемны» банк.
І правадыр залатакудры
Залезе на бясшумны танк.

Нагострым у патрэбе лёзы,
Арда няўлоўных і бамбіз.
Паходняй стане новы лозунг:
«Цынізм! Цана! Дэцэнтралізм!»

Баль

...А па-за гімнам на пачостцы
Схапілі тосты ўраз кураж.
Тасцілі босы, потым госці —
Навідавоку раж і стаж.

Успаміналі краты й страты...
Праз пень-калоду разам з тым
Запісваў тое ў свой нататнік
Вышэй названы Ананім.

А першым мовіў Еч, патомны
Прайдоха, зух не па гадах,
І асцярожна ўсім напомніў:
«За тайну вып'ем, спадара!»

Узнік з загадкай-тостам Рэбус.
(Мянушцы ўстык адпавядаў.)
«Сабе цішком лічу я рэбры...
Дык хляснем, бык яго бадай...»

І ў Трутня слова засвярбела
(Лайдак чужое, пэўна, згроб.)
— Кульнём за ўсё, што набалела... —
І безнадзейна ўшчэнт захроп.

— Уздымем чаркі супраць року:
Не спыняць цюцькі караван! —
У бутлю ўпёрся Шулер вокам,
А тосцік вытрас з рукава.

Няздольны цалкам пагаліцца,
Да тостаў яўна не прывык,
Са смакам вылаяўся Гіцаль
І прыкусіў сабе язык.

Ды Гіцля выручыў Тутэйшы:
Адно відно, што не з гразі.
Яго бяры ў Савет Старэйшын —
І там ён будзе на мазі.

Дык вось узяў Тутэйшы келіх,
Прыцішыў кашаль і па-а-нёс:
— Навошта нам, панове, кельмы
У час для нас на грош пякельны?
У нас рэжым амаль пасцельны.
Навошта трацішца на знос?

Я тост, як люльку, доўга нянчыў.
Скажу — нарэшце даканаў.
Давайце вып'ем — не інačай! —
За ўсёй карупцыі фінал!

Распусцім сённяшнія штаты:
Каго ў замежжа, хто ў турму...
Бо нашы штаты ўжо кашлаты,
Дый, відавочна, сам пamру.

І не маркоцьцеся, панове,
Маўляў, які ён быў мудак!
Лаўлю сябе на чэсным слове —
На лес глядзіцца маладняк!

Вынік

... Грымела вусцішная ціша...
А дворнік зоркі падмятаў.
З інфарктам пляснуўся кілішак,
Дзе людцы «гінуць за метал».

А лёс былога Ананіма
Ці ў рамку ўклеіла «Звязда»?
Ды не!
Прабег балесны міма
І ў банк «Таемны» булу здаў.

А лёс карупцыі? Трывалы!
Як плот, даляр і дурап'ян!
Яе рашуча падтрымалі
Нябёсы.
Мора.
І ў ААН.

Светлая элегія

Васіль ЖУКОВІЧ

1. Чырвовая Дама

Напрадвесні 1971 года ў Менску, у рэдакцыі адной з рэспубліканскіх газет з'явіўся новы літкансультант Максім Жаваронак, дваццацівасьмігадовы чалавек, высокі, стройны, з сінімі вачыма, пшанічнаю шавялюраю і з чорнымі, быццам падфарбаванымі, бакенбардамі.

Чымсьці ён, гранічна сціплы і далікатны, прываблівай прыгажуняў. І не толькі тады, як асталяваўся ў сталіцы, а й нашмат раней, калі яшчэ вучыўся ў сельскай школе побач з векавечнаю дубровай. Многія дзяўчаты пры спатканні з ім чамусьці густа чырванелі. У школе ён, васьмікласнік, падабаўся дзесяцікласніцы Валі Рэзьнічак. Яе сяброўства з яго старэйшаю сястрой Янінай давала магчымасць ёй часта прыходзіць да Жаваронкаў. Аднаго разу, калі яна завітала да іх, дома быў толькі Максім. Валя ў яго папрасіла дазволу дачакацца Яніну, а калі прымасцілася ў крэсле каля стала, то звярнула ўвагу на альбом, які ляжаў на стале. Максім узрадаваўся, што яна зацікавілася ягоным альбомам, бо не ведаў, пра што з ёю гаварыць. Хлопец падаў ёй у рукі па сутнасці самаробны, аздоблены малюнкамі і фатаграфіямі зборнік упадабаных ім вершаў, цытатаў знакамітых творцаў і любімых песняў. Валя ўважліва чытала альбом, назвала яго змястоўным і прапанавала занесці туды сваёю рукою словы песні, якая часта гучала ў выкананні Клаўдзіі Шульжэнкі. Дзяўчына пастаралася вельмі проста заінтрыгаваць юнака:

— Прачытаеш, калі я пайду дамоў.

Увечары Максім прачытаў песню і перачытаў радкі першага куплета «Но глаза твои большие // Не дают покоя мне» ды апошняга: «С этим что-то делать надо, // Надо что-то предпринять». Намёк яму быў зразумелы.

Наступная сустрэча з Валяю, нечаканая і мімалётная, адбылася перад званком на ўрок у школьным калідоры. Тады, загадкава ўсміхаючыся, яна сказала:

— Ты сёння так падобны на Кадачнікава!..

Максім ведаў: Павел Кадачнікаў, той самы, што спявае пра «милые сердцу глаза», — яе любімы артыст... Юнак саромеўся старэйшае за сябе дзяўчыны, таму ніяк не адказаў на яе намёкі.

А новае спатканне з Валянцінай аказалася незвычайнае. Калі яна прыйшла ўвечары да Яніны, Максім ужо сабраўся ісці на поле да сцірты па салому, — пасылала маці. І тут сястра ўгаварыла яго ўзяць з сабою сяброўку, маўляў, смялей і весялей будзе...

Надзіва цёплы ўдаўся той месячны вераснёўскі вечар, але настрой у хлопца быў зусім не рамантычны. Не таму што ён ішоў па салому, а таму што ведаў (па ўсёй школе імгненна пракацілася пагалоска): Валю заманіў школьны дырэктар, жанаты, пажылы, пузаты, які ў вачах юнака здаваўся пачвараю. І тое, што яна легла пад тую тушу, ён успрыняў не толькі як факт амаральны, а яшчэ і як здраду яму, Максіму, каму яна, хоць і намёкамі, не так даўно прызнавалася ў каханні... Ён не разумеў, як яна пасля падзення ідзе з ім, бы нічога і не здарылася. Крочыў моўчкі па даволі высокай пожні. Абуты быў у рабочыя боты, у якіх хадзіў у лес па грыбы, а што ў яе на нагах, ён не глядзеў. Валя старалася не адставаць ад Максіма, ды ўсё ж крыху не паспявала.

— Чаму ты, Максімачка, маўчыш? — ласкава пыталася яна.

— Такі ўжо ўдаўся маўклівы.

— Мо які настаўнік пакрыўдзіў? — дапытвалася.

— Не, — буркнуў ён, хоць і хацеў сказаць, што пакрыўдзіў дырэктар, каб яна зразумела, што ён ведае пра яе ганьбу...

Калі падышлі да сцірты, Максім паклаў на зямлю вяроўку і збіраўся з ходу скубці салому, але Валя, як бы не разумеючы яго раздражнёнасці, папрасіла:

— Я стамілася, давай трошкі пасядзім.

Яны прыселі каля сцірты. Даволі ярка на небе свяціла поўня.

— Як ты думаеш, Макс, — нечакана спытала Валя, — ці хутка паляцяць касманаўты на іншыя планеты, напрыклад, на Месяц?

— А што там рабіць?

— Што ты, Макс! — здзівілася яна. — Гэта не толькі цікава, а й карысна. Касманаўтыка — навука перспектыўная.

Яна ўсміхалася, і ззянне вачэй пры месячным святле, і завіточкі русых валасоў вакол твару, і ямачкі на шчоках, і высокія грудзі, — усё нібыта гаварыла: «Бяры мяне, бяры! Я ўся твая!» Адно вусны сказаць такое не змаглі. А ведала б яна, як у хлапечых жылах кіпіць кроў ад жадання зведаць тое, чым так хваляцца сэрцаеды, і тое, як часта па начах яму сняцца дзяўчаты, то, пэўна, сама пачала б яго цалаваць, лашчыць. І тады ён бы забыўся на цяжкую крыўду і быў бы ўцягнены ў вір, з якога нялёгка выбрацца... Магчыма, не так ужо й марыў бы спаткаць каханую, бо прывык бы забаўляцца ёю, маладзічкаю. А мо і пакахаў бы яе, хто ведае...

Ад сцірты яны ішлі разам толькі да сяла. Разышліся і больш ніколі не спаткаліся. Так сталася, што назаўтра хата Рэзьнічкаў згарэла, і сям'я неадкладна выехала кудысь далёка да блізкіх родзічаў. Зрэшты, у школе прайшла чутка, быццам выехалі пагарэльцы ў Расію, і Валя там выйшла замуж за лётчыка.

У дзясятым класе прыязныя ўзаеміны ў Максіма завязаліся з аднакласніцай Нінай Жыгалковіч. Яна яго вучыла граць на

гітары, а ён яе — у шахматы. Ніна, чыстагалосая і эмацыйная, любіла спяваць народныя песні і рамансы. Смелая на сцэне, сціплая і стрыманая ў адносінах да людзей, яна падабалася Максіму, ды ён не ведаў, як назваць пачуццё да такой прыемнае дзяўчыны. Узрадаваўся, калі ў Адама Міцкевіча знайшоў радкі, якія выказвалі аналагічную няпэўнасць стасункаў паміж хлопцам і дзяўчынаю: «Czy to jest przyjaźń? Czy to jest kochanie?». Максім нярэдка бавіў час у Ніны, то паказваючы ёй эфектныя камбінацыі ў шахматных кампазіцыях і партыях, то слухаючы яе спевы і пад гітару, і акапэльна, то любуючыся, як яна прыбірае ў хаце, як чыста мые падлогу, завіхаецца ля пліты... Іншы раз ён сам не заўважаў, як затрымліваўся ў яе ўтульнай хаце дапазна. І ніколі з яе боку не было аніякіх намёкаў на тое, што час позні і развітвацца пара. Можа, Ніна чакала ягоных абдымкаў ды пацалункаў? Мо нават і аддалася б, каб да сэрца прыгарнуў, прылашчыў. Але Ніна была круглая сірата, і ён баяўся яе пакрыўдзіць: жаніцца да вучобы ў інстытуце яму было рана...

А ў інстытуце ў адной групе з ім вучылася Ярына Бохан. З шасці аднагрупнікаў-арлоў ёй у сэрца запаў адзін — Максім Жаваронак. Яна дзівавалася, чаму ён не звяртае ўвагі на яе, такую ж сінявокую, як і ён сам. Гэтую недарэчнасць яна надумала рашуча выправіць і паклікала яго ў парк на спатканне. Хтосьці іншы неадкладна скарыстаў бы такі зручны момант: заманіў бы дзяўчыну ў ложак ці ў лес. Хтосьці, але не Максім. Блізкія адносіны з дзяўчынаю ён па-ранейшаму допусціў бы толькі пры ўзаемным каханні. Аднаго Ярынінага кахання тут аказалася мала — ён, чырванеючы больш за дзяўчыну ад хваляванья, адмовіў ёй ва ўзаемнасці. Нібыта ведаў, што неўзабаве ў гэтым жа інстытуце спаткае Любу, закахаецца і ажэніцца.

Але каб дайсці да шлюбу, ён мусіў паклапаціцца пра заробкі. Пакуль не перавёўся на завочнае аддзяленне і не ўладкаваўся на працу ў рэдакцыю раёнкі, разгружаў вагоны... А пасля вяселля маладажоны жылі на прыватнай кватэры. Нездарма людзі кажуць: «Закаханым рай і ў будане». Люба хутка зацяжарыла. Нарадзілася дачка.

Неўзабаве яму далі аднапакаёўку, можна сказаць, дапатопную, без паравога ацяплення, са старою грубкаю, якая за зіму з'ядала не адну тону вугалю, затое — амаль у цэнтры горада. Калектыў рэдакцыі падарыў на ўлазіны круглы стол і чатыры крэслы. Шафу Максім купіў сам, халадзільнік выйграў па латарэйным білеце, і жыццё яму часта пачынала здавацца ледзь не раем.

А працавалася Максіму цяжка. Сельгасаддзел, які ён узначальваў, з'яўляўся галоўным. Даводзілася ў кожны нумар здаваць па пяцьсот і болей радкоў. А што да ягоных заробкаў, то іх бракавала яго маленькай сям'і нават на харчы і на пялюшкі для дзіцяці. Ды якраз у гэты час у яго адкрылася другое дыханне: вечарамі, а часам і начамі ён пачаў ствараць вершы, пісаць нарысы, рэцэнзіі, артыкулы; яго паэтычныя і крытычныя творы, а тым больш журналісцкія рэчы ўсё часцей з'яўляліся і ў абласным, і ў рэспубліканскім друку. Яму тэлефанавалі з рэдакцыяў газет і часопісаў, сёе-тое замаўлялі — чакалі новых твораў. Адусюль ішлі ганарары, імя набывала вядомасць, поспехі падбадзёрвалі і натхнялі. Сенсацыйнай з'явілася ягоная кніга паэзіі: вядомыя паэты і крытыкі выступілі з рэцэнзіямі на яе. І ўсе высока ацанілі неардынарнае выданне, яго змест. Многія з іх прапанавалі аўтару свае рэкамендацыі для ўступлення ў Саюз пісьменнікаў. Праз пару месяцаў ён быў прыняты ў пісьменніцкую творчую суполку.

Максіму Жаваронку пачало ўсё болей шанцаваць: у тым жа годзе, калі дачка пайшла ў школу, ён у новым доме атрымаў двухпакаёўку і быў запрошаны працаваць на студыю тэлебачання. Не прайшоў і год, як ім зацікавілася сталіца... У Менску адразу даў абвестку пра абмен свайго жытла ў абласным цэнтры на аднапакаёўку ў сталіцы, часова пасяліўся ў кватэры жончынае цёткі, уладкаваўся на працу і з першага дня, закасаўшы рукавы, узяўся за справу. Хоць галоўны рэдактар і паставіў умову: плаціць кожны месяц будзе не больш як за сто дваццаць лістоў-адказаў аўтарам, новы спецыяліст ажывіў рэдакцыйную пошту настолькі, што акрэсленую лічбу перавышаў удвая і нават больш. Пры гэтым не дапускаў абыякавага стаўлення нават да самых слабых літаратараў-пачаткоўцаў, а цярпліва тлумачыў ім, чаму пакуль немагчыма надрукаваць прапанаваныя творы, заўсёды знаходзіў і называў найбольш удалыя радкі. Ён увёў у практыку рэгулярную публікацыю аглядаў паэтычнае пошты. З лепшых вершаў рыхтаваў да друку літстаронкі і літаратурныя куткі. У выніку ўвачавідкі рос ягоны аўтарытэт.

Да Максіма ўсё часцей пачала падыходзіць у кабінет сімпатычная, з густам апранутая супрацоўніца з пытаннямі, якія датычыліся, як правіла, вершаскладання, формы вершаў. То яе цікавіла, што такое рандо, то ёй карцела даведацца пра тэрцыны. Літкансультант не пытаўся, навошта ёй гэта патрэбна, а спакойна стараўся задаволіць ейную дапытлівасць. Чырвовая Дама, як ён яе ўпотай ахурысціў, кожны раз яму дзякавала з усмешкаю на вуснах і ў вачах. А аднаго разу, пры падобнай сустрэчы, запрасіла ў госці на абед.

Максім пайшоў з загадкаваю Чырвоваю Дамаю. Дом, у якім яна жыла, знаходзіўся пабач з рэдакцыяй, на адзіным тады ў горадзе праспекце. Дзверы ім адчыніў гаспадар, які выглядаў гадоў на дваццаць пяць старэйшым за гаспадыню. Поціск яго потнай рукі Максіму падаўся вялым, як, зрэшты, і голас. Пакуль мужчыны знаёміліся, мылі рукі, праходзілі ў залу, увішная гаспадыня хутка заставіла стол багатымі стравамі, напоямі, садавінай.

За полуднем гаспадары цікавіліся працаю госця ў рэдакцыі, увогуле яго жыццём, сям'ёю, распавядалі коратка пра сябе. Аказалася, што ў сямейнае пары няма дзяцей. Як толькі гаспадыня адлучылася на кухню, каб прыгатаваць каву, яе муж збянтэжана звярнуўся да сумоўцы:

— Мы хочам мець дзіцё. Разумееце? — І, умольна гледзячы

госцю ў вочы, дадаў: — Нам патрэбны мужчына... Разумееце? Яна ўпадабала... вас.

Максім імгненна заліўся чырванню. Тое, што ён пачуў, магло з'явіцца сном ці эпізодам з рамана, эратычнага фільма або спектакля. Аднак гэта была рэальнасць: мужчына прасіў памагчы яго жонцы зацяжарыць. Сямейная пара не ўяўляла, што зусім нечаканая прапанова аніяк не стасавалася з жыццёвымі перакананнямі Максіма, з яго мараллю і эстэтыкай.

Максім Жаваронак чалавек быў занадта далікатны, каб з ім абмяркоўваць такую гарачую праблему, толкам нават не пазнаёміўшыся. І ў той жа час ён, чулае маючы сэрца, спачуваў людзям, асабліва жанчынам. І калі б яму паступова, пры новых сустрэчах, муж газетчыцы ўводзіў у вушы трывожную думку, што для ягонае жонкі страшная пакута і трагедыя — не мець дзіцяці, ды яшчэ каб прыдумаў, быццам з прычыны яго бяздзетнасці справа даходзіць да разводу (не выключана, што так яно і насамрэч было), то Максім пранікся б жалем да нешчаслівае сям'і і, магчыма, зрабіў бы рашучы мужчынскі крок... А можа быць, муж і не павінен быў паказваць госцю на вочы, з'ехаў бы кудысьці з дому... А ў тую хвіліну Максім успомніў пра жонку і дачку, падумаў з пяшчотаю: «Як яны там?» І пакуль гаспадыня прынесла каву, за яе гасцінным сталом наступіла развязка: госць папрасіў прабачэння ў чалавека, абцяжаранага складанаю задачай, і развітаўся.

Надышла вясна. Хутка сышоў снег. На дрэвах з'явіліся пупышкі, а на рынку — пяшчотныя пралескі. Са зменай у прыродзе супалі змены ў Максімавым жыцці: адзін яго ўплывовы зямляк памог яму пасяліцца ў інтэрнаце, у цэнтры сталіцы, а сваю пасаду літкансультанта Максім змяніў на пасаду выдавецкага рэдактара...

2. Ларыса

Звычайна па суботах ён пакідаў сталіцу, сваё новае месца працы, каб пабыць з сям'ёй у родным горадзе. Вельмі даспадобы яму было кожны раз пасля начнога цягніка спаткаць на парозе кватэры і абняць ласкавую і цёпленькую — з пасцелі — жонку і палюбавацца соннаю дачушкаю, яе чорнымі вейкамі, раскрыленымі брывамі і светлымі, амаль аўсянымі валасамі. Не мог ён доўга не бачыць іх — непрывычна было, сумна. Калі ў яго бракавала грошай, браў у знаёмага студэнта пасведчанне, купляў ільготны квіток. У свае амаль трыццаць Максім выглядаў як юнак і не выклікаў падазрэння не толькі ў правадніцы, а і ў суровых кантралёраў, калі іншы раз яны з'яўляліся.

Тая субота сталася выняткам з правіла: Максім дамоў не паехаў, бо, згодна з графікам, ён павінен быў у панядзелак здаць у карэктарскую рукапіс аповесці аднаго маладога аўтара. Твор аказаўся недасканалы, бедны моваю і багаты памылкамі, стылявымі агрэхамі, неахайнасцю пісьма, што вымагала шмат карпатлівай рэдактарскай працы. Словам, яму не хапіла яшчэ двух дзён. Таму папку з аповесцю ўзяў з сабою ў інтэрнат. Цэлы суботні дзень даводзіў да кандыцыі сыры твор. А пад вечар, калі расслабіўся на ложку і ўжо ледзь не задрамаў, раптам пачуў, як па калідоры зацокалі абцасікі і як іх цоканне, набліжаючыся, узмацнялася, пакуль не замёрла ля дзвярэй ягонага пакоя. У той жа момант загадкавая асоба рашуча пастукала чучкаю ў дзверы.

— Калі ласка, — выразна сказаў Максім, падхопліваючыся з ложка і прыгладжваючы шавялюру.

У пакой увайшла юная мілавідная бландзінка, такая маларослая, што яе слаба выручалі высокія абцасы модных ботаў.

Дзяўчына апынулася ў спакойным святле сонца, якое, ідучы да лініі гарызонту, зазірнула ў вакно і кінула развітальныя промні аж на дзверы пакоя. Яна павіталася. Шчырая ўсмешка ўзмацніла бляск яе вялікіх блакітных вачэй і на імгненне паказала роўныя белыя зубы. Яе кароткая прыталеная ружовая сукенка падкрэслівала зграбную постаць, агаляла вышэй каленяў стройныя ножкі.

Максім пасля жаніцьбы, заняты сямейнымі і творчымі клопатамі, працяглы час увогуле не бачыў дзяўчат, а падобнае красуні не даводзілася бачыць ні ў кінафільмах, ні ў сваіх даволі частых каляровых снах. Ён узрадаваўся нечаканым спатканнем, зацікавіўся незнаёмкай, падышоў да яе і ў адказ на вітанне сказаў:

— Будзем знаёміцца?

Яе маленькая і пяшчотная рука, падобная на дзіцячую, патанула ў яго шырокай мужчынскай далоні. Ён назваў імя сваё.

— Ларыса, — сказала яна з усмешкаю. Максім нейкі момант стаяў як загіпнатызаваны перад вечароваю госцяю: ён убачыў у ёй чыстае суладдзе. Да светлага твару і ясных вачэй пасавалі ў меру кучаравыя і ў меру пышныя залацістыя валасы. Штосьці анёльскае было ў дзявочым абліччы і голасе.

— Праходзьце і сядайце, — нарэшце сказаў Максім.

Ён не запытаў, што прывяло яе да яго.

Дзяўчына кароткімі, але энергічнымі крокамі прайшла да крэсла ля стала, размешчанага ў кутку пакоя, і села. Максім прысеў на краі ложка, насупраць юнае госці.

— О, мая стыхія! — усклікнула яна весела, паказваючы на друкавальную машынку, што стаяла на стале.

— Вы — машыністка?

— Яна самая, — гэтак жа весела адказала яна.

Максім, працягваючы знаёмства, даведаўся, што Ларыса год таму скончыла ў Валожыне школу і працуе машыністкаю ў абкаме камсамола. Завочна вучыцца на першым курсе ўніверсітэта. Любіць літаратуру і музыку.

Ён нахіліўся да дзяўчыны і пацалаваў яе ў вусны, пасля падхапіў на рукі, моцна прытуліў да грудзей, пакружыў яе, як дзіцё, зноў пацалаваў і пасадзіў на тое ж месца.

— Ну, што ж ты?..– з ноткаю непаразумення сказала яна; на яе шчочках успыхнуў пяшчотны румянец.

Максім не ведаў, што Ларысу пасялілі ў адным пакоі з дзвюма цэкоўскімі работніцамі, якія мянялі палюбоўнікаў часцей, чым мяняюць пальчаткі, і не саромеліся часам у яе прысутнасці познім вечарам задавальняць сябе з чарговымі кавалерамі. Не ведаў ён тады і пра тое, што падчас розных моладзевых фэстаў, урачыстасцяў гэты інтэрнат засялялі камсамольцамі і камсамолкамі, і тады вечарамі і начамі рытмічна скрозь парыпвалі ложкі, чуліся гучныя гамонкі, воклічы, салодкія стогны...

Пасля знаёмства з Ларысай Максім ведаў, што ў яе нікога, апроч яго, няма, і яму прыемна было бавіць з ёю вольны час, хоць такога часу выпадала малавата. Ён разумеў, што ёй, першакурсніцы, цікава з ім пагаманіць пра кнігі да іх аўтараў, пра фільмы і артыстаў, пра музыку і кампазітараў. Да таго ж ён памагаў ёй рыхтавацца да сесіі. Прытуліўшы сваёй бескарыслівай увагаю дзяўчыну да сябе, ён стараўся як даўжэй ахоўваць яе ад выпадковых інтымных сувязяў, ёй жа карцела хутчэй паспытаць забаронены плод. Аднаго разу, у дзень іх загараднага адпачынку, на ўскрайку лесу, калі з кроны старога дубу даносіўся салаўіны пошчак, дзяўчына абняла Максіма, стаўшы на дыбачкі, і сказала, як выдыхнула: «Я табе ўсё-ўсё аддам, толькі пачакай...»

Такі момант з'явіўся, калі Максім святкаваў дзень нараджэння. Запрошаная ім Ларыса падаравала яму раскошны букет ружаў. Лёгка чыталіся ў яе валошкавых вачах радасць і пачуццё адданасці. Выпітае за святочным сталом віно абодвух падштурхоўвала на грэх. Мімаволі Максім апынуўся з дзяўчынаю на ложку, лашчыў-мілаваў яе, распранаў, але яна сваёй пяшчотаю, маленькім ростам, залатымі пасмамі валасоў і нават голасам і смехам раптам нагадала ягоную дачку, і ён, як бы сваёй дачцэ, сказаў ціха: «Не спяшайся, дзетачка... Прабач, міленькая! Я табе жадаю шчасця».

Яна хутка падхапілася, нервовымі рухамі рук на маленькія грудзі нацягвала станік, зашпільвала лёгкую, як паветра, кофтачку... Максіма пакінула моўчкі.

На другі дзень Максім у інтэрнацкім калідоры сустрэў Ларысу не адну — яна вяла ў свой пакой капітана-вайскоўца. Твар у яе быў зхуднелы і бледны.

З той пары ён яе больш ніколі не бачыў.

Праз два тыдні яму ўдалося абмяняць сваю правінцыйную кватэру на менскую аднапакаёўку і перавезці ў сталіцу сваю сям'ю...

Замест эпілогу

Максім распавёў мне пра маладыя гады жыцця, пра ўсе гэтыя гісторыі, будучы ў сталым узросце, калі мы з ім пазнаёміліся і пасябравалі.

— Як бы хацеў я хоць на якую часінку вярнуцца ў маладосць! — сказаў ён, правёўшы даланёю хударлявае рукі па негустых валасах, — ды спаткацца з тымі дзяўчатамі і маладзіцамі, міма чыіх лёсаў прайшоў, — з Ларысай, Чырвовай Дамай, Ярынай, Валянцінай... ды й цяпер з вялікай радасцю спаткаў бы. Ведаць бы, што ўсе яны жывыя і што жыццё не зашмат біла кожную з іх! Цяпер усе яны мне мілыя.

Я ківаў галавою ў знак згоды. А ён прадоўжыў сваю гамонку з нечаканым паваротам:

— Зрэшты, можа, не так ужо й радасна было б убачыць іх пастарэлымі ды нямоглымі. Важна іншае... тое, што яны — не знічкі ў небе маёй памяці, а светлая мая элегія.

2012, 2013 гады

Максім імгненна заліўся чырванню. Тое, што ён пачуў, магло з'явіцца сном ці эпізодам з рамана, эратычнага фільма або спектакля. Аднак гэта была рэальнасць: мужчына прасіў памагчы яго жонцы зацяжарыць. Сямейная пара не ўяўляла, што зусім нечаканая прапанова аніяк не стасавалася з жыццёвымі перакананнямі Максіма, з яго мараллю і эстэтыкай

Ірына ДУБАШЫНСКАЯ

***

Гавару на адной,
А тужу па другой.
Ужываю адну,
А надзею другой сустракаю.
І на ёй я, толькі на ёй,
На сваёй
Сваё шчасце гукаю, гукаю.

***

Надакучылі паўторы
Ў думках ўласных і ў жыцці.
Як пасрэдныя акцёры
На прэм'ерным адкрыцці.

Хто зірне, а хто паўстане?
Нас, цярпліўцаў, вельмі шмат.
Ці ж не зробім намаганне
Выбраць лепшы варыянт?

***

Няўдалае лета...
Дажджы ды вятры
З якога сусвету
Занесла сюды?

Ці нечыя стогны
Самотныя болю
Надзей верагодных
На скорую волю.

Няўдалае лета...
Дажджы ды вятры
З якога сусвету
Занесла сюды?

***

А ўсё ж такі застаўся след
ад гэтых бед.
Калі б не Боскае святло,
Хвораму б сэрцу не пражыць.
Яно дрыжыць: «Ці трэба жыць?»

«Напэўна трэба!» —
Адкажа Неба.

У колькіх гора
Бясконца, мора.

Ды й лёгкім поступам, бадай,
Не ўвойдзеш ў Рай.

Прашу я Госпада:
«Руку мне дай!»

***

Я малюся, я малюся,
Бо маланкі я баюся.
Пасячэ, пасячэ.
І хутчэй, і мацней
Я малюся і журуся.
Моцы Божай я дзіўлюся.
Думачка хваліце:
«А ці пашкадуе?»

Разумею, чаму — «шэдэўр»...

Падайце мне руку, пакуль прашу.
Пачуйце дабрынёй, пакуль заву,
Пакуль мне думка светліць
галаву
І смутак узвышае мне душу.
І зрок лагодзіць зоркі і траву...
Заўважце вы мяне...
пакуль жыву...
на запаветным піку,
стаіць другі чалавек,
працягвае руку
і гаворыць:
«Вітаю цябе!
Я твой друг,
сапраўды верны друг.
Скончана твая адзінота».

Янка Брыль натрапіў на гэты мой верш і сказаў Ірыне Жарнасек: «Прачытаў шэдэўр Марыі Баравік...». Ірына паведаміла мне. Я разумею, чаму — шэдэўр. І вось сёння сталі ў радкі словы:

Дык няўжо даўно няма Брыля?
Не садзіцца побач ён, каля?..

...Няўжо і Барадуліна, і Бураўкіна, і Гілевіча...

Знутры гаворыць Анатоль Ільіч Вярцінскі:

Жылі-былі.
Словы гучаць эпітафіяй.
Жылі-былі.
І адышлі, адплылі.

І засталіся ў слове, для прыгажосці... пры гожасці, годнасці, прыстойнасці. І каб слова ляцела ў будучыню. А слова не чытаюць?..

Сёння якраз агортвае «туга па прыгажосці» і па ўсім, што робіць чалавека чалавекам. «Пытаўся — не чуў адказу», — кажа Анатоль Ільіч. Ён не мараліст. Пры абсалютным разуменні з'яў, рэчаў застаецца стылёва-запытальным. Разумная філасофія душы адкрыта дакранальная. Паэт дзеліцца сваім уражаннем, уяўленнем, намерам — разуменнем.

...Чалавек узнімаецца ўгору —
на жаданай вяршыні,
да запаветнага піку.
Нарэшце ўзняўся.
А на вяршыні,

Той, хто раней падняўся, вітае сустрэчнага. І шчыра. Ён не думае, як спіхнуць з вяршыні, каб красавацца там аднаасобна. Бо адНаму і на вяршыні якая радасць? І што істотна: ва ўзяцці вяршыні неабходна добрая самасць, выпрабаванне сябе асабістай сілай, намаганнямі. «Марудна, але няўхільна, крок за крокам, ступенька за ступенькай». Пэўна без чужой рукі, якая дапамагае — усцягвае. Толькі тады сапраўднае задавальненне, радасць, плён. Ад перамогі. І першы, калі вітае, значыць, таксама ведае цану шляху...

У вершах Вярцінскага — мудрасць на ўсе выпадкі жыцця. І ўся яна пад знакам любові.

Для ратавання ад тугі — згадай верш «Выхад з тупіка», адвярніся ад сцяны ў сне... Спакой знайдзі ў цярпенні, пакуль не асядзе каламуць. У філасофіі паэта і Праметэй з Гефестам, і непраметэі, і разважанні пра ўкусы камароў, і пра тое, што сніцца курам, і пра малітву ў гасцях, і шмат-шмат пра што і пра каго ў жыцці. Пра ўсё на шляху, ахопленае тонкай, дасканалай аналітычнай думкай і ў аб'ёме пражытага і перажытага. З крэдам: знайдзіся ў святле, з дэвізам: давай уважліва глянем!..

Мне як жыць з «высокім небам ідэалу» ў Падсвіллі, калі не сказаць пра гэта блізкняму чытачу? Можа, ён не такі ўжо і дундук?..

Марыя Баравік

З «Начных нататак»

Дзіцячы катэхізіс

Меў задавальненне і гонар паўдзельнічаць у складзе невялікай беларускай дэлегацыі ў канферэнцыі па праблемах дзіцячай літаратуры і культуры Балтыйскага рэгіёну. Арганізаваў і правёў мерапрыемства найперш Балтыйскі цэнтр пісьменнікаў і перакладчыкаў у горадзе Вісбі, што на шведскім востраве Готланд.

Часам разумеліся з суседзямі досыць лёгка і прыязна, але бывала і так, што скандынавы нібыта экраніраваліся, усприымалі нашыя праблемы і турботы дазіравана, толькі да пэўнай ступені. Затое дазналіся й мы пра некаторыя вельмі цікавыя інавацыі ды ініцыятывы.

Да прыкладу, палякі, а дакладней полькі, расказалі, раздалі шмат матэрыялаў (лістовак, брашур, кампакт-дыскаў), якія знаёмілі з агульнанацыянальнай праграмай «Cala Polska czyta dzieciom» («Уся Польшча чытае дзецям»). Сутнасць яе палягала ў тым, што бацькі мусяць знаходзіць мажлівасці і час, каб штодня ўголас чытаць сваім дзецям кніжкі хаця б па дваццаць мінут. Няцяжка ўявіць, як такое чытанне дапамагае ўмацоўваць сям'ю, наладжваць цёплыя і лагодныя адносіны паміж бацькамі і дзецьмі. Больш за тое, акцыю актыўна падтрымліваюць, прапагандуюць такое чытанне польская знакамітасці — літаратары, дактары, палітыкі, спартоўцы, грамадскія дзеячы...

А вось адны з гаспадароў — Шведская Акадэмія дзіцячай кнігі разам са Шведскім Інстытутам прывезлі брашурку, выдадзеную на некалькіх мовах рэгіёна. Гэты своеасаблівы катэхізіс «Сямнаццаць прычынаў чытаць дзіцячыя кніжкі», аздоблены малюнкамі знакамітага пісьменніка і мастака Свэна Нурдквіста, дае вычарпальныя, часам ледзь іранічныя адказы:

1. Кніга — гэта ўцеха і прыгода. Яна можа прымусіць нас плакаць і смяяцца. Кніга можа суцешыць і падказаць выйсце са складанай сітуацыі.
2. Кніга развівае нашу мову, пашырае наш слоўнікавы запас.
3. Кніга абуджае нашу фантазію і вучыць мысліць вобразна.
4. Кніга спараджае ў нас новыя пытанні, над якімі варта задумацца.
5. Кніга развівае наша мысленне. З яе мы спазнаем паняцці, якія дапамагаюць нам мысліць, і новыя ідэі. Яна пашырае гарызонты нашага свету.
6. З кніг мы дазнаемся пра іншыя краіны, хто, дзе і як жыве, пра прыроду, тэхніку, гісторыю, — пра ўсё на свеце, што нас цікавіць.
7. Кніга вучыць нас суперажываць. Яна дазваляе нам адчуць сябе на месцы іншага чалавека і зразумець, што ён адчувае.
8. Кніга заахвочвае нас задумацца пра тое, што правільнае, а што памылковае, што добрае, а што кепскае.
9. Кніга вытлумачвае нам, як уладкаваны свет і як у ім усё знітавана.
10. Кніга адкрывае нам, што на адно пытанне можа быць некалькі адказаў і што любую праблему можна разгледзець з розных бакоў.
11. Кніга дапамагае нам зразумець саміх сябе. Ты больш упэўнены ў сабе, калі ведаеш, што ёсць людзі, якія думаюць і адчуваюць гэтаксама, як і ты.
12. Кніга адкрывае нам, што ўсе людзі розныя. Калі чытаеш кнігі, напісаныя ў розныя эпохі і ў розных культурах, ты робішся больш памяркоўным і вучышся пераадольваць забабоны.
13. Кніга — добры сродак ад адзіноты. Яе можна чытаць дзе заўгодна. Кнігі можна бясплатна ўзяць у бібліятэцы.
14. Кніга — частка культурнай спадчыны. Яна дорыць нам супольнасць уражанняў і ведаў.
15. Добрую дзіцячую кніжку хочацца чытаць уголас. Такое чытанне прыносіць радасць дзецям і дарослым. Кніга — гэта мост паміж пакаленнямі.
16. Дзіцячая кніга — вынік працы многіх людзей: пісьменніка, мастака, рэдактара, дызайнера, карэктара, фатографа, выдаўца, друкара, кнігагандляра ды іншых. Яна ўзбагачае культурны асяродак. Кніга ёсць важным прадметам культурнага экспарту і знаёміць іншаземцаў з нашай краінай.
17. Дзіцячая кніга — гэта першая сустрэча з літаратурай — бясконцым светам, які застаецца з намі на ўсё жыццё.

Прачытаць, асэнсаваць, засвоіць гэтыя прычыны варта не толькі дзецям, але і іхнім бацькам, а вывесіць гэты катэхізіс добра было б хаця б у дзіцячых бібліятэках.

«Лупіце на трасянцы»?!

Аёечкі!

Нават на галоўным сталічным праспекце цяжка ўнікнуць абрыдлае трасянкі!

Проста крычма крычыць пры Кастрычніцкай плошчы афіша ўлюбёнага тэатра краіны, у якой «купалаўцы» запрашаюць на спектакль паводле знакамітай аповесці Барыса Васільева. Пастаноўка ў іх называецца пазнавальна і сціпла: «А зоры тут ціхія...» Кожны, хто чытаў літаратурную першакрыніцу, хто глядзеў аднайменны спектакль тэатра «На Таганцы» альбо экранізацыю Станіслава Растоцкага, засведчыць, што ў назве маецца на ўвазе світанкі, досвіткі, але зусім не зоры!..

На тым самым праспекце, але ўсё ж моўчкі пазірае зорка з абеліска Перамогі на кафэ «Бярозка». Тыя, хто так ахрысцў пункт грамадскага харчавання, відавочна, меркавалі, што на шыльдзе апаэтызаваная назва дрэва Betula alba (бяроза, бярэзіна, бярза, берка). Але, калі зазірнулі б яны ў слоўнікі, дык дазналіся б, што бярозка — гэта травяністая расліна сямейства бярозавых з павойным сцяблом і белымі ці ружовымі кветкамі, пустазелле, якое нярэдка можна пабачыць на бульбяных разорах.

З задавальненнем згадваю шэсць гадоў, якія адпрацаваў у часопісе для дзяцей і падлеткаў «Бярозка» пераважна намеснікам галоўнага рэдактара Вячаслава Адамчыка. Выдатны знаўца беларускае мовы няраз казаў пра недарэчную назву выдання, якую надалі камуністычныя функцыянеры, каб дагадзіць маскоўскаму малодшаму брату. Тады, напрыканцы 80-х–пачатку 90-х гадоў наклад часопіса сягаў 50 000 асобнікаў! Затое ідэйныя паслядоўнікі тых функцыянераў зрабілі ўсё мажлівае, каб фактычна знішчыць беларускае выданне. Сумнаю казкаю сталася тое, што 1001-ы нумар часопіса выйшаў адным з апошніх. Праўда, забівалі яго не наўпрост, а звыродліва: то аддавалі загад на ліквідацыю на Дзень дурня (!) 1 красавіка 2004 года, то далучалі да «Настаўніцкай газеты», то ўключалі ў холдынг «Літаратура і Мастацтва», то хавалі (і пахавалі!) пад вокладкаю часопіса «Маладосць»!

«Маладосць» разам з газетамі «Звязда», «Літаратура і Мастацтва» дый некаторымі іншымі выданнямі ўвайшла ў новаўтвораны Выдавецкі дом «Звязда». Цікава, чаму не «Зорка», а малапісьменнае трасянкавае «Звязда»?! Мабыць, назва такая больш даспадобы міліцэйскім дый ідэалагічным генералам...

Напэўна, у многіх рэдакцыях і выдавецтвах застаецца настольным «Слоўнік сінонімаў і блізказначных слоў» Міхася Клышкі. На жаль, ён састарэў, а сёння расчароўвае і таму, што ў многіх слоўнікавых гнёздах (сінанімічных радах) папераджэ стаяць русізмы, словы, што супадаюць па форме з рускімі, «трасянкізмы» ды інтэрнацыяналізмы, а толькі потым падаюцца ўласнабеларускія лексемы (ды нярэдка з пазнакамі «ўстарэлае», «размоўнае» ці «абласное»). Да прыкладу: адуванчык, дзьмухавец; вясняшкі, рабацінне; водпуск, адпачынак, адгул, пабыўка; граніца, мяжа, рубеж, кардон; губы, вусны; дваранін <...> шляцціц, шляхціч, шляхтун (зняважл.); канюшня, стайня...

З непаразуменнем і горыччу згадваецца заклік цяперашняга старшыні Таварыства беларускай мовы гісторыка Алега Трусава: «Лупіце на трасянцы!»

Ну дык і лупяць на радасць і яму на «трусянцы»!

Уладзімір Сіўчыкаў

Роберт Фергюсан

(1750—1774)

Эпістала містэру Роберту Фергюсану

Ці гэта Алан з іншасвету
Спявае нам свае куплеты?
Дзядоўнік колісь быў апеты
Ім скрозь і побач.
Не — гэта Фергюсан-паэта
Стаў на крыло, бач!

Скажу па шчырасці, юнача,
Радок твой зухавата скача,
Бо што ні рыфма —
дык удача:
Гучыць дзівосна.
Няхай сусед цяпер паплача —
Яму ж зайздросна!

Калі кароль тут загуляў,
Спраўляў народзіны, маўляў,
Яму ты добра наваляў
У вершах кплівых,
Не на Парнасе ж бо куляў —
На родных нівах.

Ну, што ж, пясняр, жыві багата,
Дабра хай будзе поўна хата —
Каб пірагі ты еў і ў свята,
І ў дзень працоўны,
Каб выгляд меў ты зухаваты,
А куфаль — поўны.

Ці мо без славы ты знямог?
А я табе ўсё пра пірог,
Пра тое, каб узычыў Бог
Піва і хлеба…
Ды ёсць яна! І за парог
Хадзіць не трэба!

Гавораць і мальцы, і ўдовы:
Належна ты злучаеш словы.
Мы хвалім вершык твой мядовы
І думкі ўзлёт,
Сабраўшыся на вечаровы
Сяброўскі сход.

Вось дабяруся да сталіцы,
Ох, і пачнём мы весяліцца,
Ракою віскі будзе ліцца —
Збяруцца ўсе!
І свежых вустрыц маладзіца
Нам паднясе.

Табе ж пастаўлю я на від:
Гайда на наш цудоўны Твід!
А тут, як зоймецца на світ, —
Такі ласось!
Ці, можа, хоча наш пііт
Яшчэ чагось?

Збяруцца дзеўкі, юнакі,
І як затанчаць ля ракі —
Яны на гэта мастакі!
А нашы пані…
Клянуся, вылупіш зянкі
На іх убранні.

Там сціпласці няма спакон,
Але на галаве — гамон:
Ці гэта пудынг, ці то звон
Па новай модзе,
Ці то каптур — пужаць варон
На агародзе.

Я па друкарнях — не хадок,
Хоць часам крамзану радок,
А вось табе і мой намёк:
Пішы яшчэ!
Ты верш бярэш на павадок —
І ён пячэ!

А я вось славы не жадзён,
Ды хоць і просты маладзён —
Сябрую з Музай з даўніх дзён,
Ну, так, як сёння.
На гэтым — нізкі мой паклон.
Твой верны Джоні.

Са скотса пераклала Ганна Янкута

Ўільям Мэйкпіс Тэкерэй

(1811—1863)

Балада пра буябес

Ў Парыжы славяць справядліва
Rue Neuve de Petits-Champs
(дальбог,
Я б зрыфмаваў такое дзіва,
Калі прыдумаць рыфму б мог).
Гадоў мінула ўжо нямала,
Ды не знікае інтарэс
Да той карчмы, дзе я, бывала,
Еў найсмачнейшы буябес.

А буябес — ласунак годны,
Ці то булён, ці то адвар,
Дзе ў місе — цэлы свет падводны,
Наш Грынвіч тут губляе твар.
Акунь, ялец, паболей перцу,
Часнок з шафранам (ну ці без) —
Ўсё гэта — у адной талерцы
І ёсць сапраўдны буябес.

Калі ў красе ва ўсіх праявах
Філосаф бачыць сэнс быцця,
Ён мусіць знацца і на стравах,
І на прыемнасцях піцця.
І капуцын, і францысканец
Не йдуць з нябёсамі ўразрэз,
Бо посны дзень дае ім шанец
Спажыць шыкоўны буябес.

Іду туды знаёмай сцежкай…
Як і раней, стаіць ліхтар,
І вустрычніца вунь з усмешкай
Ля ганку хваліць свой тавар.
А дзе Тэрэ? З крыўляннем міма
Ён падаваў далікатэс,
Пасля ж, праслізгваючы міма,
Пытаў, ці смачны буябес.

Заходзім — а карчма ўсё тая ж.
«А дзе месье Тэрэ, гарсон?»
Той дзівіцца (чаго пытаеш?):
«Даўно ён бачыць вечны сон».
«Такі наш лёс — усе там будзем,
Герой ты ці галаварэз».
«Дык што прынесці добрым
людзям?»
«Ці падаюць тут буябес?»

«О, oui, Monsieur, ніякіх зменаў!
А што спадарства будзе піць?»
«Парайце?» «Можа,
шамбертэну?
З пячаткай вось, як мае быць».
«Спачыў ён, значыць, —
і са скрухай
Я ў звыклы свой куток палез. —
Ну што ж, прысніцца
карчмару хай
Бургундскае і буябес».

А вось і звыклы мой куточак,
Знаёмы стол каля акна,
Ах, колькі выпілі тут бочак,
Пакуль жыццё я піў да дна.
Калісьці ж я, о cari luoghi,
Найпершы быў сярод гарэз…
Цяпер жа зноў — сівы і строгі —
Ў карчме чакаю буябес.

Дзе ты цяпер, мая сябрына?
Вы зніклі шмат гадоў таму…
Гарсон, чаму няма графіна?
За іх я келіх падыму.
Вось і ўспамін пра пагулянкі
Амаль адразу ж уваскрэс —
Як разам асушалі шклянкі,
Як смакавалі буябес.

Вось Том крыўляецца па звычцы,
Вось Джэк, што ўзяў някепскі
шлюб,
Агастэс вунь імчыць у брычцы —
Во дзе сапраўдны жыццялюб!
А Джэймс падаўся да Абрама —
Дальбог, не радуе прагрэс, —
Хаця сядзеў жа тут таксама
І піў кларэт пад буябес.

О, як гады імчаць няспынна!
Не выбрацца нам з іх ярма.
Яна б са мной сядзець павінна,
Але са мной яе няма.
Былыя ўспамінаю хвілі
І ўсмешку цёплую тваю —
Мы чашу на дваіх дзялілі,
Цяпер яе адзін я п'ю.

………
Я вып'ю ўсё, што лёс рыхтуе.
Даволі ж, рыфмы! Ну я вас!
Сябе самога пачастую
У памяць пра мінулы час.
Віват віну любое маркі,
І покуль я зусім не сцэз —
Усё прыму, што выткуць паркі.
А вось і пахкі буябес!

З англійскай мовы пераклала Ганна Янкута.

Фота А.А

Юльян Тувім

Спрэчка з жонкай

Жонцы моўлю пачціва: «Слухай,
Любая, я пад мухай».

А яна мне з пагардай: «Блазан!
Бачу ўжо, што ты пад газам».

Кажу: «Не люблю гэтых збыткаў
Прызнаюся, я нападпітку».

Адказвае: «Хлусіш, каханы.
Сцвярджаю, ты сёння п'яны».

«Не буду аспрэчваць — гульнулі,
Дык што я там выпіў?
Грамулю!»

Яна: «Брэшаш, быццам наняўся.
Ты ж, як свіння, налізаўся».

«Няма ў маіх словах фальшу,
Ну трохі закінуў за гальштук».
«Хлусіш ты мне штохвіліны,
Ізноўку набраўся ў дрызіну».

«Няпраўда, — кажу, — што ты
мелеш!
Насамрэч, я п'яны, як бэля».

«Вой, гляньце, — анёлак бязвінны!
Дыміцца ў цябе ўжо з чупрыны».

Крычу: «У-у-у, калі ж ты
адстанеш!
Ну я ў нецвярозым стане».

«Маніш ізноў, як наняўся!
Насцябаўся, лайдак, насцябаўся!»

«Ну гэта, — зароў я, — занадта
Я проста пад добраю датай!»

«Вой, хоць языком не мянці ты,
Відаць па табе, што заліты!»

«Адчапіся, — шапчу,— ачмута!
Брэшаш ты, я тузануты!»

З гадзіну цягнулася сварка,
Аж жонка пайшла да шынкаркі.

А я, каб дурным не застацца,
Таксама пайшоў, каб набрацца.

З польскай мовы пераклаў Алесь Емяльянаў-Шыловіч.

Норман МакКейг

Цётка Джулія

Цётка Джулія размаўляла
па-гэльску
вельмі голасна й вельмі хутка.
Я нічога не мог ёй сказаць,
бо нічога не мог зразумець.

Яна хадзіла ў грубых ботах,
але часцей басанож.
— Бачу, як яе моцная
і брудная ад торфу нага
кіруе понажам, і калаўрот
гудзіць,
пакуль яна правай рукою
цягне з паветра чароўную пражу.

Толькі ў цётчыным доме
я мог ляжаць уночы
ў суцэльным змроку
ложка і слухаць
прыязны строкат цвыркуноў.

Яна была і вядром,
і вадой, што плюхалася ў ім,
залевай над домам.
Яна была карычневымі яйкамі,
чорнымі спадніцамі і захаваль-
нікам
драбязы ў імбрыку старым.

Цётка Джулія размаўляла
па-гэльску
вельмі голасна й вельмі хутка.
Толькі потым я штосьці пачаў
разумець,
калі яна сціпла ляжала
ў задушнай цямрэчы
пясчанай магілы
у Ласкентаеры.
Але я чуў, як яна прыходзіць
і гукае мяне голасам кірлі
праз сотні ярдаў,
балот і тарфянішчаў
і ўвесь час, увесь час злуецца,
што не можа пачуць адказы
на ўсе пытанні.

З англійскай мовы пераклаў Алесь Емяльянаў-Шыловіч

Гісторыя гвалту

(Рэцэнзія на апавяданне Евы Вежнавец «Іра ў залатых басаножках»)

Апавяданне Евы Вежнавец складана назваць кароткім: хоць яно змяшчаецца на дзесяці старонках, але там ламаюцца некалькі лёсаў, прычым у розны час.

Як і ў іншых творах пісьменніцы, гісторыя не разгортвацца толькі цяпер: мінулае паўстае ў старой грушы, знішчаным на яе месцы маёнтку, у вёсцы, дзе і да гэтага часу перамешаны «попел з кацінымі касцямі, абразы ды пляшка».

Гэта гісторыя гвалту ў вельмі шырокім сэнсе: не толькі пра дзявочае цела, не толькі пра смерць жывёл ад чалавека, але, здаецца, і гвалту, што перажыла і перажывае Беларусь. Прынамсі ў той Беларусі, якую малюе аўтар, бацькі не вераць у мэтазгоднасць заступніцтва за згвалтаваную дачку, міліцыянты не хочуць шукаць злодзеяў, дзеці як нешта надзённае ўспрымаюць гісторыі пра пахаваных жыўцом і потым раскапаных людзей, а адзіныя пачуцці, што называюцца ў тэксце — гэта сорам, страх, сум, жах, агіда. Пры ўсім гэтым апавяданне не назавеш змрочным: аўтар па-майстэрску і далікатна абыходзіць усе моманты, дзе можна выціснуць слязу ў чытача. Аўтару ўдаецца кіраваць часам і прастораю ў творы — і спакойна ды мужна паказваць гэтую хаду часу і сімвалічнасць прасторы.

Не ведаю, ці можна назваць трасянку згвалтаванай мовай — пэўна, не, але ж для мяне ў апавяданні Евы Вежнавец адзін з самых удалых, сэнсастваральных і ў той жа час амаль незаўважных прыёмаў — якраз яе ўжыванне. На трасянцы гаворыць усе дарослыя, на трасянку пераходзіць маленькая Таня, калі адвочна паўтарае дарослыя словы. Толькі Іра, галоўная гераіня, наіўнае, цнатлівае, чуллівае дзяўчо, размаўляе крынічнай беларускай моваю. Аўтар сутыкае гэтыя моўныя плыні, калі нехта гаворыць з Ірай:

[міліцыянт]: — А ў чым ён быў адзеты?

[Іра]: — У ботах, шапцы, штанах і клятчастай кашулі.

– А рэмень быў?

– Быў, з бліскучай спражкаю, а на ёй зорка.

– Бачыце, мамаша, — сказаў міліцыянт Ірынай маме, што стаяла ў парозе. — Дзела не выходзіць. Адна кажа, што ён у ботах быў, другая — што ў басінках. Адна кажа, папруга ў яго была са звяздой, а другая — што без папругі быў. Хімічаць нешта вашы дзевачкі.

Іра будзе гаварыць на беларускай мове «без прымешкаў» да моманту ініцыяцыі ў апавяданні. Гэта незаўважна з першага прачытання, бо паказана праз унутранае маўленне: «Іра прыціхла, разумеючы, што апазоры ла бацькоў яшчэ горш. Ну чаму яна не такая, як усе, дый яшчэ ўліпла ў такую гісторыю? Цяпер хоць на вуліцу не вылазь, ні ў магазін не сходзіш, ні на роварысь не пакатаешся». Гэта ўжо не яе словы, а не адзінкавае дарослае «стыдна», якое ўспрымаецца як цытата. Так і становяцца дарослымі ў гэтым свеце.

Зрэшты, можна і па-іншаму інтэрпрэтаваць гэтую змену, бо пасля яе Іра часам зноў вяртаецца да мовы без русізмаў, і характар яе ўсё ж не змяняецца. Але важна тое, што мова, якую ўжываюць героі, для Евы Вежнавец — заўжды маркер і не выпадковая рыса.

Больш за ўсё русізмаў ужывае Дораш: у яго і «ваўшэбнае месца», і «прашчальныя яблыкі».

Мужчынскі свет у апавяданні ўвогуле не выклікае даверу. Найперш палохае Дораш, потым — міліцыянер, а маленькая Таня выказваецца так: мужыкі «не ўмеюць і жывёлы прыбіць, блююць». І нават бацьку галоўнай гераіні сімпатызуеш толькі спачатку. Мы так і не даведаемся, што за дамова была ў яго з Дорашавай маці, але ж гэты мужчына так нічога і не зрабіў для сваёй дачкі, нават і не паразмаўляў з ёю.

Робяць учынкі у свеце гэтага апавядання, калі не сказаць у свеце Евы Вежнавец, жанчыны (для Евы і беларуская зямля — жанчына). Бабка вязе ўнучку да іншай бабкі. Сяброўка, а не сябар, пільнуе, пакуль Іра вырые каціныя косткі з зямлі. Урэшце, маленькая Іра сама заступаецца за сябе.

Яе начны паход займае ў апавяданні паўстаронкі, але што гэта за паўстаронкі! Яны прапісаны аб'ёмна, дэтальна, праўдзіва і разам з тым нібыта не ў адзіным часе. Напрыклад: «Зоры гарэлі на небе, калыхаліся, свежасцю пахла з усіх кутоў, пабрэхвалі сабакі, але не надта стараючыся, бо Іра была свая». У аўтара добрыя вочы: зоры і сапраўды нібыта калыхаюцца, калі ідзеш і глядзіш на іх адначасна. Але гэты дзеяслоў — калыхацца — ужо нешта значыў раней у творы. Ад яго становіцца балюча і страшна, бо менавіта гэтае слова стаяла замест «гвалтаваў». І нават сабакі, што прызнаюць у Іры «сваю», належаць нібыта адразу да двух планаў: яна свая, бо жыве ў іхняй вёсцы, але яшчэ — яна свая, бо ратуе жывое, бо пацярпела за жывёл ад таго, хто іх забівае.

За Ірай нібыта крадзецца котка — зразумелы сімвал, але ж котка гэтая «паласатая-насатая». Гучыць усё так натуральна, што спачатку атрымліваеш асалоду ад гэтай рыфмы родам з дзіцячых лічылак. І толькі потым задумваешся: як котка можа быць насатай? Насатая — гэта Іра, у якой «вялікія вочы, востры нос і доўгі рот нібыта змагаліся за месца» на твары і якую Дораш сам называў насатай і Бурацінкай...

Але за ўсім, як мне падаецца, усё роўна стаіць Беларусь — галоўны герой усіх твораў Евы Вежнавец. Гвалт адбываецца на месцы, дзе раней стаяў кулацкі хутар «з вялізным садам, жыла вялікая сям'я, а потым іх усіх пазвозілі, як негадзяшчых сабак, а сяліцча заaралі. Толькі груша расце тут са старых часоў, падае, развальваецца, а з пня ў яе зноў груша прарастае, новая, і тую грушу рушыць нельга, бо гэта чортава месца». Была сям'я — і няма больш, быў вялізны сад — і засталася адна груша, што развальваецца. Ева Вежнавец піша рэалістычнае апавяданне. Але з пня расце новая груша, якую нельга рушыць... Ева Вежнавец піша магічны і сімвалічны рэалізм.

На маю думку, адзінае, што зніжае «градус» апавядання — гэта яго традыцыйнасць. Яно выпісваецца з апорай на традыцыю беларускай літаратуры, цудоўна ўпісваецца ў кантэкст, і нават груша нам ужо знаёмая. Але гэта робіць апавяданне яшчэ і прадказальным. Калі нешта знішчылі і разбурылі на адным месцы, а потым на ім жа пахавалі кагосьці жыўцом, то нешта мусіць здарыцца і ў трэці раз. Іра стаіць з высока паднятым прыполікам сарафана, трымае ў ім мёртвых кату, Дораш глядзіць на ножкі з вострымі каленцамі — і чытач разумее, што здарыцца далей. У гэты момант хочацца памыліцца і каб аўтар цябе здзівіў. Так, пакуль Іра ішла да Дорашавай хаты ночча ў канцы апавядання, я спадзявалася, што здарыцца нешта нечаканае, што Іра не проста, баючыся, закапа́е вузлік пад ганак, і Дораш памрэ, але што сюжэт «выкруціцца» нечаканым манерам, і з беларускай традыцыі, як з той грушы, вырасце яшчэ адна груша.

Нечаканасці ў аўтара адбываюцца на моўным і вобразным узроўні: не чакаеш, напрыклад, што назвы яблыкаў нешта скажуць табе пра гісторыю Беларусі, што Дораш будзе прышчэпваць яблыні цэламу лесу. Было б цудоўна, каб гэтак жа здзіўляў і абуджаў чытача і сюжэт. Хаця гаворыць, што ўсе сюжэты ўжо прапісаныя, і важна не тое, пра што, а тое, як напісана.

Кацярына Оаро

Напярэймы далягляду

(Рэцэнзія на кнігу Стаса Ільіна «Ветровое стекло», Мінск: «Галіяфы», 2017)

Сучаснага чытача мала чым можна здзівіць: айчынны кніжны рынак (перад усім маю на ўвазе кнігі нашых беларускіх аўтараў) сёння прадстаўлены самымі рознымі літаратурнымі родамі, жанрамі і формамі, здольнымі задаволіць любыя густы — ад простых да мудрагеліста-выкшталцоных. Зрэшты, час ад часу і тут здараюцца своеасаблівыя цуды.

Адна з такіх апошніх цікавостак кнігадрукавання — аповесць Стаса Ільіна «Ветравое шкло». Піша С. Ільін пераважна па-руску. Але рускамоўнасць С. Ільіна мае цалкам іншую прыроду, чым, напрыклад, у некаторых айчынных літаратараў. Бо айчынны літаратар у сітуацыі білінгвізму часта нагадвае жанатага мужчыну, які завёў сабе яшчэ і каханку. Для С. Ільіна руская мова — ні жонка, ні каханка, а выпадковая спадарожніца, якая можа застацца і на адну ноч, і на ўсё жыццё...

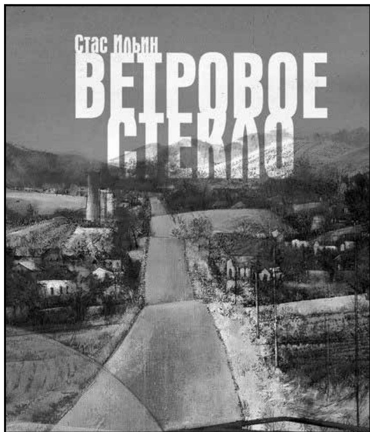

Назва кнігі, вядома ж, выбрана невыпадкова і прызваная перш за ўсё звярнуць увагу на прафесію галоўнага героя (і, напэўна, аўтара), які працуе дальнабойшчыкам і найчасцей назірае за парадоксамі свету праз ветравое шкло кабіны грузавіка. З іншага боку, ветравое шкло не толькі аб'ядноўвае галоўнага героя з астатнім светам, але яшчэ і выконвае функцыю своеасаблівай нябачнай мяжы, якая надзейна аддзяляе, нават абараняе ад усяго таго, што робіцца звонку. Герой не сядзіць на адным месцы — на сваім грузавіку ён уздоўж і папярок скалясіў усю Паўночную Амерыку, пабываў, мусіць, у кожным штаце, пабачыў вялікія мегаполісы і маленькія вёсачкі, на ўласнай скуры адчуў гарачы подых пустэльні і суровы клімат поўначы, паспеў палюбавацца дзівоснымі краявідамі, якія для беларускага чытача ўяўляюцца самай сапраўднай экзотыкай.

Акрамя нязвыклых для сярэднестатыстычнага беларускага чытача амерыканскіх рэалій — ад прыродных да пабытавых, у аповесці «Ветравое шкло» ўзнікае і цэлая галерэя каларытных персанажаў, якія ўвесь час сустракаюцца на шляху галоўнага героя: гэта і яго калегі-дальнабойшчыкі, і персанал на паркінгах, і выпадковыя спадарожнікі, і мноства іншых людзей — ад мясцовых жыхароў да эмігрантаў з розных куткоў свету. Цікава, што для апісання кожнага з іх аўтар знаходзіць непаўторныя фарбы, кожны персанаж атрымлівае, так бы мовіць, сваю разынку, альбо фішку, таму ўсе яны выглядаюць вельмі яскрава і запамінальна, не збіваючыся ў адну шэрую масу.

Жыццёвая праўда, якая становіцца галоўным ідэйна-эстэтычным падмуркам аповесці «Ветравое шкло», дазваляе аднесці твор С. Ільіна да жанру дакументальнай прозы, які сёння вельмі часта фігуруе пад тэрмінам «non-fiction» альбо «нявыдуманай літаратуры» і лічыцца найбольш «прасунутым» жанрам у сучасным вербальным мастацтве (некаторым нават нобелеўскія лаўры прыносіць!), але наўрад ці аўтар свядома прагнуў адпавядаць модным літаратурным тэндэнцыям, — хутчэй наадварот, згаданыя тэндэнцыі цалкам адпавядаюць творчай свядомасці маладога гарадзенскага пісьменніка. Так, менавіта, гарадзенскага, хоць стваральнік «Ветравога шкла» наўрад ці калі вернецца на сталы побыт у родны горад: з кнігі, прынамсі, бачна, што галоўны герой (а ён, фактычна, зліваецца з асобай творцы) здолеў знайсці сваё месца пад шчодрым злучанаштатаўскім сонцам. І герою, і аўтару там утульна, часам настолькі, што і чытачу неўзабаве пачынае карцець кінуць усё і выправіцца на пошук прыгодаў і слаўтай амерыканскай мары. Але ж і Гародня (у кнізе шмат таму прыкладаў) не адпускае С. Ільіна — час ад часу аўтар аповесці карыстаецца ўлюбёным прыёмам мадэрністаў: прыёмам рэтраспекцыі, і на старонках кнігі (ва ўяўленні галоўнага героя) з'яўляецца горад над Нёманам, з якім не зраўнююцца — цытую — «ніякія Нью-Ёркі і Чыкага». Трэба дадаць, што не толькі горад з яблыневым садам у Новым Замку не адпускае аўтара (дарэчы, вобраз яблыневага саду ў аповесці набывае глыбока сімвалічнае значэнне, становячыся своеасаблівым Эдэмам для галоўнага героя), але і сама Беларусь адыгрывае ў творы вельмі важную ролю, — ужо нават таму, што яна там ёсць, што яна там жывая, незалежная, насуперак усім стэрэатыпам, са сваёй гісторыяй, мовай, культурай, адрознай ад культуры і мовы суседзяў (у апошнім раздзеле кнігі беларуская мова нават гучыць з вуснаў выпадковых мінакоў, якіх герой убачыў у Балтыморы).

І апошняе: на самым пачатку кнігі, з анатацыі даведваемся, што герой, маўляў, не мог сябе знайсці, таму падаўся ў дальнабойшчыкі. Дачытаўшы аповесць да канца, разумееш: яе герой знаходзіцца ў пошуках сябе, але менавіта гэта цешыць, бо дае надзею на чарговае спатканне з цікавымі творамі беларуска-амерыканскага пісьменніка Стаса Ільіна.

Анатоль Брусевіч

«І ўсё мацней жаданне лёту»

Напрыканцы лета, размораныя і квёлыя пасля адпачынку, прыхільнікі беларускай літаратуры могуць нарэшце разгавецца беларускім словам. Выйшаў чарговы (89-ы) нумар часопіса «Дзеяслоў».

Цэнтральным творам, фармуючым чарговы нумар часопіса «Дзеяслоў», безумоўна з'яўляецца пачатак новага рамана Людмілы Рублеўскай «Пантофля Мнемазіны». Ён напісаны па ўсё той жа схематычна-пазнавальнай форме яе папярэдніх твораў. Падчас нават ствараецца ўражанне, што ты чытаеш працяг ужо апрабаваных чытачамі раманаў («Ночы на Плябанскіх млынах», «З'яўленне Інфанты», «Дагератып»). Магчыма, некалі яны звядуцца ў адзіны цыкл, як, да прыкладу, раманы В. Адамчыка (параўнанне, зразумела, умоўнае). Словам, адчуваецца наследаванне караткевічаўскай формулы: на нацыянальным падмурку высноваць прыгодніцкі антураж твора. Пры ўсім пры тым, адзначу, што тэксты Л. Рублеўскай прафесійныя і па-мастацку таленавітыя, напісаны з адмысловым майстэрствам. Нібыта нічога звышарыгінальнага: гісторыя замешаная на перапляценні сучаснага і нядаўняга беларускага часу; маладая жанчына страчвае бясследна прапалага ў замежжы мужа, пасля сямі гадоў зніклення яго вобраз пачынае з'яўляцца ў яе візіях і згадках, а тут яшчэ падаспела нечаканая спадчына, якую ён, аказваецца, пакінуў (стары дом у мястэчку). З яго гераіня і пачынае закручваць інтрыгоўны сюжэт, заснаваны на родавай лініі былога сужэнца, празвішча якога Корвус (гэткая повязь адраджэнскай знітаванасці ў творах пісьменніцы)... Чытач патрапляе ў1930-я, ваенныя і пасляваенныя гады... Закрутак многа і, можа, нават залішне, бо нярэдка даводзіцца празмерна напружваць галаву наконт той ці іншай сітуацыі. Да ўсяго на кожным артэфакце Рублеўская пачынае акцэнтаваць увагу чытача і выкладаць ледзь не ўвесь датычны да яго вікіпедаўскі лікбез. Аднак жа трэба адзначыць, маладых прыхільнікаў сваёй творчасці пісьменніца прывязвае да старонак прозы моцна. Чым? Адмысловым сюжэтам, сучасным стылем пісьма. У словах, выразах, ідыёмах, мімалётных згадках-замалёўках, лёгка, іранічна, бесканфліктна, без асаблівых прэтэнзій на нешта грандыёзнае, а насамрэч — старонка за старонкай — складвае глыбокі пласт містычна-памятлівай беларускай прозы. Пісьменніца наўмысна падчэплівае чытача, няўзнак выдаючы свае літаратурныя зацікаўленасці. Уласна я нават замілаваўся, успомніўшы маленства, натыкнуўшыся на слова «дзёдзя» (так у вёсцы ласкава звалі свіней, асабліва пры дзецях, праўда, у нас казалі «дзюдзя»). Не памятаю ўжо, калі і кім гэтае слоўца згадвалася. Сустракаюцца і шмат іншых падобных слоў-знаходак і слоў-памятак. А вось некаторых сучасных, такіх, да прыкладу, як квэст і фанфік, у тэксце аж занадта, нераўнуючы, як спаму. Не зважаючы на дробныя суб'ектыўныя заўвагі, магу запэўніць чытача, што пачатак рамана Л. Рублеўскай захапляльны і варты ўвагі. А тое, што ён чытэльны, не выклікае сумненняў.

Вершы Людкі Сільновай лёгкія, эмацыйна-пачуццёвыя, як палёт руплівай пчалы над адцвітаючым кветнікам... Боль схаваны ўнутр метафары, вонкі — пожад жыццёвай энергіі:

Ўсё гэта я?.. Паэт ва ўзросце
Складаным робіцца ці простым —
Як немаўля, што, без адзення,
Увесь — адчай, увесь — здзіўленне
Перад чужой магутнай сілай?..

«Парыжскія казкі» Адама Глобуса — гэта змрочна-мройныя творчыя выявы мастака ў мажлівым свеце, у якім рэчаісназць мяняецца згодна з жаданнем героя ў і аўтара тэкстаў. Аднак, як папярэджвае чытачоў пісьменнік: «здавалася б, што гісторыя павінна была скончыцца добра, але ў яе сумнае заканчэнне»...

Што тычыцца вершаў Сяргея Ваганава, то, скажу шчыра, чытаць яго публіцыстычныя нарысы і эсэ мне цікавей. Тут сабраныя роздумы літаратара над пражытым — канкрэтнымі з'явамі, людзьмі, падзеямі... Ёсць і кранальна-разняволеныя строфы, скажам, у вершы, прысвечаным В. Казько:

І цяпнуўшы гарэлкі, сэрца зрушу, —
Няхай язык што хоча, то пляце! —
Я б цалаваў заветраную грушу,
Што на Палессі кожны год цвіце.

У кароткім апавяданні Паліны Сцепаненкі «Лядоўня ў кватэры № 0» слова «лядоўня» на пачатку тэксту ўжываецца столькі разоў, што здаецца, ты чытаеш, лежачы побач з тым самым гудлівым надакучным халадзільнікам (ужывём такое яго вызначэнне, каб не паўтарацца)... Не мой стыль, але сама задума цікавая, заснаваная на фактах нядаўняга часу. Найбольш адцеміўся наступны фрагмент: «У слове СУМленне адчуваецца сум. Адчуванне страты — у адзін момант чалавек стаў недасягальным, нібыта памёр. Мур. Паміж зняволенымі і воляй». Гэткая афарыстычная набіўка (тату) нашага беларускага бясчасся...

Друкуюцца вершы берасцейца Васіля Дэбіша — шчымліва-лірычныя, зямныя, зацепленыя на шчырай сыноўняй любові да адышоўшай маці, каханай, але не заўсёды вернай жанчыны, векавечнай Бацькаўшчыны... Узнёслая песня жыццю.

Нібыта чорнай магіяй сапраўднай паэзіі павеяла ад верша «Вароны»:

На снезе белым — чорныя вароны.
Галгочуць. З учарашняга яшчэ...
Глядзяць на свет,
нібыта шлюць праклёны
Спусцелымі палонкамі вачэй.
Пранізаны завеямі ліхімі,
Іх крылы б'юцца ў такт,
як ветракі.
І добра бачна, скамянеў пад імі
Глыбокі снег. Ім хлеб даю з рукі.
Дык не бяруць. Глядзяць —
нібыта судзяць —
З прамерзлых дрэў, сцяжынак
і слупоў.
Ніби смяюцца: «Прыйдзе час
і будзем
Мы піць нябёсы з вашых чарапоў».

Навеяла настальгічную асацыяцыю з радком вядомага верша майго кіраўніка паэтычнага семінару на ВЛК расійскага паэта Ю. Кузняцова: «Я пил из черепа отца»...

Жыццёва-творчыя «запісы» Аксаны Спрынчан «Разынкавая муроўка», з якой высвечваюць і па-сапраўднаму мастацкія разынкі. Вось адзін з запісаў: «Мой двухпавярховы дом стаўся трохпавярховым, бо паміж першым і другім паверхам звілі гняздо малінаўкі. Калі б мой дом быў дасканалым, вядома ж, яны не здолелі б зладзіць гняздзечка.У недаробленым і непрыгожым закрасавала даробленае і прыгожае. У мой дом цяпер можна ляцець. Хіба гэта не падарунак Нябёсаў?!».

Схіляе да разваг паэтычная нізка Сяргея Сцяпана. Мудрыя глыбокія вершы, напісаныя жыццёвым вопытам душы і плоці, амаль без метафар — як адлюстраванне стомленага духу:

Падняцца ранкам,
Каву падагрэць,
Глядзець праз шкло
На чырвань арабінаў.
І раптам
З ціхім болем зразумець,
Што ўжо жыццё
Становіцца ўспамінам.

«Тутэйшыя». Короткое содержание скачать» — так называецца апавяданне Зарасавы Камінскай. Спроба разважання маладых сучаснікаў над нацыянальнай самасвядомасцю народа ды жыццёвым і творчым лёсам іх беларускага Песняра Янкі Купалы падчас універсітэцкіх іспытаў, а таксама намаганні выявіць псіхалагічны, духоўны, творчы і матэрыяльны ўмоўны падзел у жыцці паэта на пачатку сталінскіх рэпрэсій.... І хто ж галоўны герой п'есы «Тутэйшыя» — ці не сам Янка Купала? Твор можна было б развіваць і да аб'ёму аповесці ці кароткага еўрапейскага рамана...

У рубрыцы «Дэбют» — вершы Веранікі Міхалёвай. Такая мілая натхнёная родным словам і клопатам пра лёс сваёй Айчыны патрыётка, якая шукае ўласныя рыфмы на прасторах беларускага жыцця, натыкаючыся на рыфы сучаснага дзяржаўнага беспрасвецця і народнай годнасці і цярплівасці. Прыкладна так:

Слёзы мае — ад нясцерпнага
вечнага болю
За народ свядомы,
што свабодным даўно
быць мусіў.
Я плачу за тых,
хто не дачакаліся волі.
Гэта слёзы малення.
Аб прывіднай Беларусі.

Аксана Данільчык прапануе чытачам свае пераклады з класічнай італьянскай паэзіі канца XVIII — пачатку XX стагоддзяў (Дж. Леапардзі, Дж. Кардучы, Дж. Паскалі, К. Мікельстэдтэр і Дз. Кампана).

Друкуецца заканчэнне кнігі падарожных эсэ паляка Рышарда Капусцінскага «Кіргіз злазіць з каня». Гэтым разам пісьменнік выкладае нам свой погляд на апошнія савецкія гады эканамічнага і нацыянальна-духоўнага ўжыцці Туркменістана, Таджыкістана, Кіргізстана і Узбекістана. Як для таго часу, то напісана без «предубеждения» ды ідэалагічных нацяжак. Пераклад Я. Салейчука. Пры канцы хачу прывесці цытату, якая па сутнасці завяршае публікацыю. Гэта выказванне ідэолага суфісцкай дактрыны ісламу Аль-Газалі. Яно, пэўным чынам, кладзецца і на стасункі самога аўтара эсэ з чытачом. «І няхай ведае, — папярэджваў Аль-Газалі, — што карысць, якую ён атрымае з-за памылкі свайго Шэйха, калі б той памыліўся, будзе большай, чым тая карысць, якую мог бы атрымаць ад сваёй уласнай праўды, нават калі б сапраўды меў рацыю».

Працягваецца публікацыя «Кнігі Роду» (новай беларускай Біблії) з заўвагамі і каментарыямі Ірыны Дубянецкай.

Нацыянальны аспект, які выснуўваецца з прачытання і разважанняў над выдадзенымі біблійнымі кнігамі Францішка Скарыны. Вельмі досведны і актуальны артыкул маскоўскага (па месцы пражывання) беларускага навукоўца Аляксея Каўкі. Вучоны піша: «Нядаўна брытанскі «The Economist» прысвяціў нашаму суплямення̈ку адмысловы артыкул з аглядам жыццятворчага шляху «беларускага Марціна Лютэра». Скарына, у адрозненне ад нямецкага пратэстанта-рэфарматара, не зрушваў падваліны папскае царквы, аднак, гаворыцца ў артыкуле, паводле значнасці зробленага ў пашырэнні друкам свяшчэнных тэкстаў, беларускага слова, кірылічнага пісьма наогул ён павінен разглядацца «як адна з найвялікшых фігур еўрапейскай культуры». Што сімвалічна праілюстравана помнікам Францішку з высока ўзнятай Святою Кнігай перад нацыянальнай бібліятэкай Беларусі. Святло незгасальнае свеціць і цемра не схавае яго. Дасюль — пачатак XXI стагоддзя — у Беларусі, ужо незалежна-суверэннай, па-ранейшаму моляцца «за державу нашу российскую». Малітваў за Беларусь, Богам сцеражоную, у тутэйшых цэрквах Маскоўскай патрыярхіі пакуль не чутно».

Літаратуразнаўца і паэт Віктар Жыбуль суправаджае пачатак публікацыі захаванай спадчыны неардынарнага і неадназначнага пісьменніка і паэта Алеся Наўроцкага. Мне, як літаратару, гэта цікава, але напэўна далёка не кожнаму чытачу.

Следам друкуецца даволі глыбокі і ўдумлівы (адзін з лепшых, які мне давялося прачытаць) матэрыял Валерыя Назарава «Маленькая сага...» пра творчасць Янкі Брыля, а менавіта пра яго «Муштук і папку», з паралельным разважаннямі над некаторымі архіўнымі тэкстамі пісьменніка. Як піша аўтар, «пісьменнік здолеў адлюстраваць у лёсе сваёй сям'і сапраўдную гісторыю народа, які быў падзелены, правы якога на слова знішчалася ў зачатку, лепшыя сыны якога аказваліся ў гулагах і камерах смяротнікаў. Таму маленькая сага Я. Брыля, выкліканая паяўленнем горкай сямейнай рэліквіі, з'яўляецца сама па сабе рэліквіяй нацыянальнай».

Удзячнае слова ў вянок памяці вядомага берасцейскага вучонага-літаратуразнаўцы Генадзя Праневіча напісаў крытык, яго літаратурны калега і таварыш Алесь Бельскі.

Ірына Саматой з Віцебска разважае над творчым плёнам рана адышоўшага з жыцця мясцовага краязнаўцы Міхася Райчонка.

Друкуецца заканчэнне манаграфіі Канстанціна Тышкевіча «Вілія і яе берагі» (1871 года выдання) ў перакладзе вядомага педагога і фалькларыста Уладзіміра Васілевіча.

Завяршаецца і публікацыя ўспамінаў Ліі Салавей пра сваю мядзельшчыну 1930-х, ваенных і пачатку пасляваенных гадоў пад назвай «Гавэнды майго краю». Займальнае, скажу вам, чытанне. Рэцэнзіяй Леаніда Галубовіча на кніжку бялыніцкага (па нараджэнні) паэта, які ўжо чвэрць веку жыве ў Японіі, Вячаслава Казакевіча «За мной придет Единорог» і кароткай анатацыйнай рубрыкай «Дзеяпіс» загортваецца апошняя старонка часопіса.

Далучайцеся да беларускага.

ЛеГал

Будзьма з «Дзеясловам»!

Падпісацца на часопіс «Дзеяслоў» можна ў любым паштовым аддзяленні Беларусі і спраўна атрымліваць яго шэсць разоў на год.
Індэкс для індывідуальных падпісчыкаў — 74813,
Для ведамаснай падпіскі — 748132.
Будзьма разам!

Прэмія нямецкіх кнігагандляроў

Як паведаміў прадстаўнік Біржавога саюза нямецкага кнігагандлю, Прэмія міру нямецкіх кнігагандляроў (Friedenspreis des Deutschen Buchhandels) прысуджана ў 2017 годзе канадскай пісьменніцы Маргарэт Этвуд.

Гэтая прэстыжная прэмія прысуджаецца пісьменнікам, мастакам, вучоным і грамадскім дзеячам, якія ўнеслі выдатны ўклад ва ўмацаванне міру, перш за ўсё сваёй дзейнасцю ў галіне літаратуры, навукі і мастацтва.

«Любоў да людзей, імкненне да справядлівасці і талерантнасць вызначаюць пазіцыю Маргарэт Этвуд, якая з увагай і глыбокім веданнем людзей глядзіць на свет», — адзначыў прадстаўнік Біржавога саюза.

Маргарэт Этвуд вядомая не толькі як празаік, паэтка, літаратурны крытык, але таксама як актывіст экалагічнага руху і феміністка. Большасць яе раманаў у займальнай форме распавядаюць пра лёсы жанчын.

Маргарэт Этвуд — лаўрэатка Букераўскай прэміі, якая ўручаецца за лепшы англамоўны раман года, і шматразовы яе намінант. Кнігі Этвуд перакладзены на 30 моў свету.

Прэмія міру нямецкіх кнігагандляроў, якая складае ў грашовым эквіваленце 25 тысяч еўра, была заснаваная ў 1950 годзе. Сярод яе лаўрэатаў — такія выдатныя асобы, як лекар і філосаф-гуманіст Альберт Швайцэр (Albert Schweitzer), пісьменнік і мастак Герман Гесэ (Herman Hesse), філосаф і псіхолаг Карл Ясперс (Karl Jaspers), дзіцячая пісьменніца Астрыд Ліндгрэн, літаратуразнаўца і дысідэнт Леў Копелеў, драматург і палітык Вацлаў Гавел, празаік Архан Памук і беларуская пісьменніца Святлана Алексіевіч. Для многіх з іх гэтая ўзнагарода стала апошняй прыступкай перад Нобелеўскай прэміяй па літаратуры.

Прэмія міру нямецкіх кнігагандляроў будзе па традыцыі ўручана Маргарэт Этвуд у апошні дзень найбуйнейшага ў свеце кніжнага кірмашу ў Франкфурце — 15 кастрычніка.

Юбілей Кінга

21 верасня споўнілася 70 гадоў з дня нараджэння Стывена Кінга.

Стывен Эдвін Кінг нарадзіўся ў Портлендзе ў сям'і былога капітана гандлёвага флота. У 1949 годзе, калі хлопчыку было два гады, яго бацька Дональд увечары выйшаў з хаты па цыгарэты і больш ужо не вярнуўся. Пра яго лёс Стывен і яго старэйшы брат Дэвід даведаліся толькі напрыканцы 1990-х гадоў: іх бацька завёў другую сям'ю і жыў у Пенсільваніі з жонкай з Бразіліі і чатырма дзецьмі, пакуль не памёр у 1980 годзе...

У 1949–1958 гадах сям'я Кінга часта пераязджала з месца на месца; маючы адукацыю піяністкі, маці Кінга — Нэлі Рут — бралася за любую працу, часта некваліфікаваную і нізкааплачваемую, каб пракарміць сям'ю. З-за слабога здароўя і частых пераездаў Стывен рос хваравітым дзіцем. І пачаў пісаць...

Першае апавяданне па коміксе ён напісаў у 7 гадоў. Але маці заўважыла, што ён можа лепш, і параіла стварыць нешта сваё. Ён напісаў апавяданне «Містэр Хітры Трус». А калі маці спадабаўся яго твор, напісаў працяг, за што атрымаў свой першы пісьменніцкі ганарар — па 25 цэнтаў за кожнае з 4-х апавяданняў.

У студзені 1959 года Стывен разам са старэйшым братам Дэвідам вырашылі выдаваць мясцовую газету «Лісток Дэйва», памнажаючы кожны нумар на старым мімеографе і распаўсюджваючы сярод суседзяў па 5 цэнтаў за асобнік. Дэйв адказваў за мясцовыя навіны, а Стывен пісаў рэцэнзіі на любімыя тэлешоў і фільмы, а таксама кароткія апавяданні. Прыкладна ў той жа час хлопчык азнаёміўся з творчасцю Говарда Філіпса Лаўкрафта, які стаў адным з яго найлюбімых аўтараў.

Да 14-ці гадоў Стывен актыўна пісаў апавяданні. Скончыўшы 8 клас з добрымі адзнакамі, ён паступіў у школу Лісбан-Хай і апублікаваў другую кнігу — "Зорныя захопнікі". У школе, даведаўшыся пра літаратурны талент Кінга, яго прызначылі рэдактарам школьнай газеты. А за лісткі «Ванітавыя сродкі» з апавяданнямі пра выдуманыя прыгоды настаўнікаў у жанры чорнага гумару, якія яму падабалася выпускаць, яго ледзь не выключылі са школы...

У 1966 годзе Кінг паступіў ва ўніверсітэт штата Мэн, дзе пазнаёміўся са сваёй будучай жонкай — Табітай Спрус. У 1970 годзе атрымаў ступень бакалаўра, і яго прызналі непрыдатным да ваеннай службы. Першы час сям'я мела фінансавыя цяжкасці, жылі на зарплату Кінга ў пральні, студэнцкую пасыльку Кінга і нешматлікія ганарары Кінга за друк яго апавяданняў у часопісах. У гэты час у іх нарадзіліся сын і дачка. У 1971 годзе Кінг ажэніцца на Табіце, восенню пачне працаваць настаўнікам англійскай мовы ў школе горада Хэмпдэн штата Мэн.

...Аднаго разу Табіта знайшла ў сметніцы чарнавік рамана «Кэры», які пісьменнік палічыў няўдалым, і прымусіла Кінга дапісаць яго. А ў 1974 годзе выдавецтва «Doubleday» выдала раман «Кэры», за які Кінг атрымаў аванс — 2500 даляраў. Затым выдавецтва прадало аўтарскія правы на «Кэры» выдавецтву «NAL» за 400 тысячаў даляраў, з якіх палову атрымаў Кінг, што дазволіла яму пакінуць працу ў школе. Увосень 1974-га Кінг пераехаў у Боўлдэр штата Каларада.

Напрыканцы 1970-х Кінг пад псеўданімам Рычард Бахман выдаў свой ранейшы раман «Змірыцца з гэтым» пад назвай «Лютасць». Студэнты-кінематаграфісты пачалі пісаць яму — у надзеі на экранізацыю яго невялікіх апавяданняў, і пісьменнік увёў «палітыку», якой прытрымліваецца і да гэтага часу: кожны можа экранізаваць яго невялікі аповед, але падпісаўшы дамову, ён абавязуецца заплаціць аўтару адзін даляр ганарару і даць на зацвярджэнне аўтару «гатовы прадукт».

У 1982 годзе з'явілася кніга «Стралок» — першы раман з цыкла «Цёмная Вежа». У 1985 годзе С. Кінг прызнаўся, што пісаў пад псеўданімам Рычард Бахман з-за боязі, што яго поспех раней быў выпадковы.

У 1989-м С. Кінг падпісаў кантракт з выдавецтвам «Вікінг», згодна з якім мусіў атрымаць 35 мільёнаў даляраў за 4 наступныя кнігі, але ў 1997-м скасаваў яго, пакольі планаваў атрымаць 17 мільёнаў за кнігу «Мех з косткамі». Таму заключыў новы кантракт з выдавецтвам «Сайман энд Шустэр», па якім атрымлівае 8 мільёнаў авансу за кнігу і 50% прыбытку ад продажу.

19 чэрвеня 1999 года С. Кінга збіла машына, пісьменнік атрымаў сур'ёзныя траўмы і ледзь не пазбавіўся нагі. Гэтую падзею ён апісаў у сваіх мемуарах «Як пісаць кнігі» і ў сёмай частцы «Цёмнай Вежы».

Пецярбургскі ПЭН-цэнтр — самастойны член ПЭН-клуба

Нядаўна Санкт-Пецярбургскі ПЭН-цэнтр абралі самастойным членам Міжнароднага ПЭН-клуба. Гэтае рашэнне ўдзельнікамі Кангрэса было прынята аднагалосна.

Верасьнёўскі Кангрэс Міжнароднага ПЭН-клуба ў Львове сабраў прадстаўнікоў 69 нацыянальных ПЭН-цэнтраў, кожны з якіх — праваабарончая арганізацыя, якая аб'ядноўвае пісьменнікаў, журналістаў, блогераў, рэдактараў, занятая абаронай свабоды слова ў сваёй краіне ці ў сваім рэгіёне. У розныя гады міжнародную арганізацыю ўзначальвалі Герберт Уэлс, Марыс Метэрлінк, Артур Мілер і Марыё Варгас Льёса.

Рускі ПЭН-цэнтр на кангрэс у Львоў прыехаць адмовіўся. Кіраўніка Санкт-Пецярбургскага клуба Сяргея Пархоменку выключылі з Расійскага ПЭН-цэнтра выключылі з арганізацыі 10 студзеня. Пасля гэтага аб выхадзе з Расійскага ПЭН-цэнтра абвясцілі Леў Рубінштэйн, Барыс Акунін (Рыгор Чхарцішвілі) і Аляксандр Ілічэўскі. Арганізацыю таксама пакінулі Вольга Седакова, Святлана Алексіевіч, Цімур Кібіраў, Эдуард Успенскі, Уладзімір Сарокін, Андрэй Макарэвіч, Алег Хлебнікаў, Ганна Берсенева, Уладзімір Сотнікаў, Міхаіл Берг. За апошнія гады з яго выйшлі Ігар Ірценьеў, Леў Цімафееў, Людміла Уліцкая, Вольга Цімафеева, Зоя Светлавая, Ірына Сурат, Барыс Херсонскі, Віктар Шэндэровіч, Уладзімір Вайновіч, Сяргей Гандлеўскі ды дзясяткі іншых аўтараў.

Піраццва і кнігі

Як паведаміў сайт «Publishing Perspectives», польскімі навукоўцамі было даказана, што выдаленне пірацкіх копій кніг з інтэрнэта не павялічвае іх легальны продаж.

Тры даследчыкі з Варшаўскага ўніверсітэта правялі даследаванне, якое, паводле іх высноў, паказвае на тое, што выдаленне пірацкіх онлайн-копій кніг не паляпшае законныя продажы выдаўцоў. Эксперымент праводзіў Міхал Краўчык, які ўзначальваў каманду, у якую ўвайшлі два даследчыкі з факультэта эканамічных навук універсітэта, Войцэх Хардзі і Джаана Цыровіч. Іх аналіз ахопліваў каля 240 кніг, даступных на польскім рынку ў 2016 годзе, розных жанраў і апублікаваных 10 выдавецтвамі, якія пагадзіліся прыняць удзел у праграме.

М. Краўчык паведаміў польскаму інфармацыйнаму агенцтву: «Мы падпісалі пагадненне з прафесійным агенцтвам, якое займаецца такой даследчай дзейнасцю». Паводле яго слоў, агенцтва выдаліла пірацкія копіі каля 120 кніг з інтэрнэта. Даследчыкі пішуць: «Хоць большасць выдаўцоў падазравалі, што піраццва адмоўна адбіваецца на легальным бізнэсе, мы не знайшлі сведчанняў значнай змены продажаў з-за таго, што пірацкія копіі даступныя ў інтэрнэце». Яны падкрэслілі: «Лёгка ці цяжка атрымаць пірацкія копіі жаданай кнігі — гэта не мае аніякага рэальнага ўплыву на яе легальны распаўсюд».

У больш ранняй працы даследчыкаў, апублікаванай у 2014 годзе на англійскай мове, «Інтэрнэт-піраццва і кніжны рынак: палявы эксперымент» таксама асноўная ўвага была нададзена ўплыву інтэрнэт-піраццва на продажы кніг, і даследчыкі прыйшлі да высновы: «Выдаленне несанкцыянаваных копій з'яўляецца эфектыўным метадам стрымлівання піраццва, але гэта не мае ніякага дачынення да іх легальнага продажу».

Продажы электронных кніг выраслі

Попыт на электронныя кнігі ўзрос у 1,5 разы ў параўнанні з мінулым годам.

Рынак забяспечваюць больш нізкія, чым у папяровых кніг, кошты і шырокі дыяпазон распаўсюджвання смартфонаў, пры гэтым папулярнасць спецыяльных прыладаў для чытання, наадварот, зніжаецца.

Напрыклад, аб'ём расійскага рынка электронных кніг сёлета вырас напалову. Пры гэтым продаж навінак у электронным выглядзе ўжо дасягае 30-50% ад накладаў папяровых кніг, гэтая доля найбольш высокая ў жанрах фантастыкі і фэнтэзі.

Рост тлумачаць у тым ліку «высокім узроўнем распаўсюджвання смартфонаў і выкарыстання мабільнага інтэрнэта».

Зніжэнне папулярнасці прыладаў для чытання электронных кніг характэрна для ўсіх рынкаў: кампанія «Euromonitor International» паведаміла пра падзенне попыту на рыдэр з 2011 па 2016 год на 40%.

Літаратурная Беларусь
Кіраўнік праекта «ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ» Алесь ПАШКЕВІЧ. Рэдактар Барыс САЧАНКА.
Тэлефон для даведак: (8-017) 200-80-91. Адрас электроннай пошты: sbp@tut.by